

Sosialt Arbeid:
Erfaringer fra den Politiske Arenaen
Analysert med Kritisk Teori

av

Þórhildur Egilsdóttir

Master i sosialt arbeid
SA 319S Masteroppgave

Veileder: Dr. Siv Oltedal

SA 319S – Þórhildur Egilsdóttir	1
Innholdsfortegnelse	1
Sammendrag på norsk	3
Samantekt á íslensku	3
English summary	4
Del I. Bakgrunn	5
1.0 Innledning	5
1.1 Oppgavens oppbygging	6
1.2 Kunnskapsstatus	7
1.3 Litteratur	8
1.4 Internasjonal forskning	9
1.5 Det islandske velferdssystemet	11
1.6 Den politiske konteksten på Island	12
1.7 Islandske sosialarbeidere	13
Del II. Teori	15
2.0 Habermas' kritiske teori	15
2.1 Interesser og ideologi	17
2.2 Habermas' kommunikative rasjonalitet	19
Del III. Metode	21
3.0 Det metodiske valget	21
3.1 Utvelgingen	21
3.2 Fremgangsmåten	22
3.3 Kvalitativ intervjuing	24
3.4 Kvalitet og gyldighet	25
3.5 Tilnæringsmåten	27
3.6 Abduktiv forskningsstrategi	29
Del IV. Empiri og Analyse	30
4.0 Empiri	30
4.1 Informantene	30
4.2 Informantenes fortolkninger	31
4.3 Sosialarbeidere blir politikere for å arbeide med velferdssaker	31

SA 319S – Þórhildur Egilsdóttir	2
4.4 Sosialarbeiderne velger politikerposisjonen for å få makt	34
4.5 Sentrale konsepter i sosialt arbeid	35
4.6 Sosialarbeidere er talspersoner og samarbeidspartnere	39
4.7 Analyse og fortolkning	42
4.8 Sosialt arbeid drives ut fra samfunnsperspektiv på den politiske arenaen	44
4.9. Sosialarbeidere kan forme velferdsdiskursen	46
4.10 Monologisk posisjon fremmer den praktiske interessen	49
4.11 Sentralt konsept i sosialt arbeids teori, hjelp til selvhjelp	51
4.12 Dialogisk posisjon fremmer den refleksive interessen	54
Del V. Konklusjon	57
Litteraturliste	59
Vedlegg	
Vedlegg I. Bakgrunnsopplysninger	65
Vedlegg II. Intervjuguide	66
Vedlegg III. Informasjonskriv om oppgaven	68
Vedlegg IV. Informert samtykke	69

Sammendrag på norsk

Hovedtema i denne oppgaven er hvordan sosialarbeidere formidler kunnskap til politiske myndigheter. Bakgrunnen for valg av tema var mine erfaringer som sosialarbeider. Sosiale problemer er strukturelle problemer, og jeg har erfart formidlingsprosessen både viktig og vanskelig. Den er vanskelig fordi temaet er underkommunisert og fagkunnskapen liten. For å belyse min problemstilling intervjuet jeg seks islandske sosialarbeidere som har erfaring både fra praktisk sosialt arbeid og fra den politiske arenaen. Hensikten med intervjuingen var å få tak i deres forståelse av formidlingsprosessens form og innhold. I undersøkelsen ble det brukt hermeneutisk tradisjon, nærmere bestemt abduktiv strategi, som kjennetegnes av en stadig bevegelse mellom teori og empiriske data. Dataene ble analysert ut fra kritisk teori, dvs. Habermas' teori om erkjennelsesledende interesser. Dette er den praktiske og den refleksive interessen. Resultatene viser at sosialarbeidere bruker to posisjoner når de formidler opplysninger om sosiale problemer til politiske myndigheter. Det er rollen som talsperson, en monologisk posisjon, og rollen som samarbeidspartner, en dialogisk posisjon. I begge tilfeller ivaretar de den praktiske interessen når de bidrar til forståelse av de utsatte grupperes behov. Den refleksive interessen er i mindre grad ivare tatt når formidlingen skjer uten at berørte parter er involvert i prosessen. Vi kan tolke sosialarbeiderens søken etter makt på den politiske arenaen som uttrykk for maktesløshet. Den gjenspeiler yrkesgruppens og de utsatte grupperes situasjon i samfunnet

Samantekt á íslensku

Titill þessarar ritgerðar er: “Félagsráðgjöf: reynsla frá vettvangi stjórnmalanna greind með gagnrýnni kenningu.” Meginviðfangsefnið er að rannsaka hvernig félagsráðgjafar miðla þekkingu til stjórnvalda. Ástæða þess að ég valdi þetta efni var reynsla mín sem félagsráðgjafi. Félagsleg vandamál eru samfélaglegs eðlis og hefur mér fundist miðlunarferlið bæði mikilvægt og erfitt. Það er erfitt vegna þess að ferlið er lítið til umræðu og fagþekkingin um það lítil. Til að svara rannsóknarspurningunni tók ég viðtöl við sex félagsráðgjafa, sem hafa bæði reynslu af hagnýtri félagsráðgjöf og á vettvangi stjórnmalanna. Tilgangur viðtalanna var að öðlast skilning á miðlunarferlinu, gerð þess og innihaldi. Í rannsókninni var stuðst við hefð túlkunarvísinda, nánar tiltekið tækni fráleiðslu, sem einkennist af stöðugri hreyfingu milli kenningar og gagna. Greining gagnanna byggðist á gagnrýnni kenningu, það er kenningu Habermas um þekkingaraflandi hagsmuni. Þetta eru hagsmunir skilnings og yfirvegunar. Niðurstöðurnar

eru að félagsráðgjafar nota tvær leiðir til að miðla upplýsingum um félagsleg vandamál til stjórnvalda. Það er annars vegar í hlutverki talsmanns, en það er einóma staða, og hins vegar í hlutverki samvinnuaðila, sem er tvíóma staða. Í báðum stöðum gæta þeir hagsmuna hinnar hagnýtu þekkingar þegar þeir stuðla að skilningi á þörfum hópa í útjarði þjóðfélagsins. Hagmunum yfirvegunar er í minna mæli gætt þegar miðlunin fer fram án þess að þeir sem málið varða eru þátttakendur í ferlinu. Við getum túlkað leit félagsráðgjafa að völdum á hinum pólitíska vettvangi sem birtingarform valdaleysis. Þetta endurspeglar stöðu faghópsins og þeirra hópa sem eru utangarðs í þjóðfélaginu.

English summary

The title of this thesis is: “Social work: experience from the political arena analysed with critical theory” and its subject matter is to investigate how social workers convey knowledge to political authorities. The reason why I chose this subject was my experience as a social worker. Social problems are structural problems and I have found the process of conveying information both important and difficult. It is difficult because knowledge about the process is generally lacking or underdeveloped. To answer my research question I interviewed six Icelandic social workers, that both had experience from practical social work as well as the political arena. The purpose of the interviews was to seek understanding of the process of conveying information. I used abductive strategy that belongs to the hermeneutic tradition and is characterized as a constant movement back and forth between theory and empirical data. The data was analysed with part of the Habermas theory of knowledge–constitutive human interests, that is the practical interest and the reflective interest. The conclusions are that social workers use two positions to convey information about social problems to political authorities. The first involves the role as an advocate, a monologic position. The second is the role of a collaborator, which is a dialogic position. In both positions they are guarding the practical interest when they promote understanding of the need of marginal groups in the society. The reflective interest is less guarded when conveying without involvement of those who are concerned. We can interpret the social workers search for power on the political arena as an expression of lack of power. It reflects the situation of the profession and the marginal groups in the society.

DEL I. BAKGRUNN

1.0 Innledning

Oppgaven handler om hvordan sosialarbeidere formidler kunnskap om sosiale problemer til politiske myndigheter. Vi undersøker formidlingens form og innhold og bruker kritisk teori, nærmere bestemt teori fra den tyske sosiologen og filosofen Jürgen Habermas for å analysere måten sosialarbeidere formidler kunnskapen. Dette er hans teorier om de erkjennelsesledende interesser dvs. den praktiske og den refleksive interessen. Det er mine erfaringer som sosialarbeider som har gitt dette valg av tema. Interessen for forholdet mellom sosialt arbeid og politikk begynte da jeg studerte sosialt arbeid i Norge tidlig på åttitallet. På den tiden var det en økende politisk erkjennelse av at samfunnet produserte klienter (Lyngstad 1982:119) og enighet om at årsakene til sosiale problemer var samfunnsmessige. Denne enigheten var dog begrenset til ulike kategorier av samfunnsvitere og sosialpolitikere og deler av den informerte opinionen, mens store deler av opinionen forklarte sosiale problemer med individuelle kjennetegn (ibid:133). Den strukturelle forståelsen av sosiale problemer jeg tilegnet meg gjennom utdanningen kom til å farge hele min yrkespraksis. Jeg har alltid vært opptatt av relasjonen mellom sosialarbeidere og politiske myndigheter og har opplevd den som den viktigste, men vanskeligste, delen av arbeidet. Hovedgrunnen til at den har vært vanskelig, er at i felten er temaet underkommunisert og fagkunnskapen lite utviklet. Den norske samfunnsviteren Rolv Lyngstad har omtalt sosialarbeidere som velferdsstatens frontsoldater, dvs. kunnskapsprodusenter og formidlere av kunnskap som skal utgjøre en viktig premis for den politikken som skal føres (Lyngstad 2005:62). Slik har også min forståelse av sosialarbeidernes rolle vært. I de siste årene har flere av mine islandske kolleger forlatt sine sosialarbeiderstillinger for å bli politikere. Jeg antok at de med dette ville få verdifulle erfaringer om hvordan kunnskapen i sosialt arbeid benyttes på den politiske arenaen. Jeg forventet at deres erfaringer kunne bidra til forståelse av relasjonen, dynamikken mellom sosialt arbeid og politikk, ettersom de har vunnet erfaringer både fra sosialarbeiderens og politikerens ståsted. Intensjonene med å foreta denne undersøkelsen var å få bedre innsikt i temaet og dermed bidra til den faglige diskusjon og kunnskapsutvikling. Jeg valgte å intervju sosialarbeidere som har vært aktive innenfor kommunepolitikken i senere år.

Hovedproblemstillingen er:

”Hvordan formidler sosialarbeidere kunnskap til politiske myndigheter?”

Forskningsstrategien som passet best til min problemstilling er abduktiv strategi. Dens logikk er, slik sosiologen Norman Blakie beskriver, å søke forståelse gjennom å innta rollen som student som skal bli opplært av informantene. Utgangspunktet er å lære om deres praksis, å få tak i deres konsepter og skjønne hvordan de finner mening i dem og deretter å beskrive dem på et vitenskapelig språk. På den måten blir det mulig både å beskrive og å forstå på samme tid (Blakie 2000:77). I følge Ruth Wodak er abduktiv tilnærming et av prinsippene som brukes i kritisk analyse; det dreier seg om stadig veksling mellom teori og empiriske data (Wodak 2007:188). Når jeg ser på selve formidlingsprosessen, dens form og innhold, vil jeg se hvordan sosialarbeiderne forstår sine aktiviteter. Dette gir videre en viss forståelse for forholdet mellom sosialarbeidere, politikere og utsatte grupper. For å kunne forstå, må aktivitetene beskrives. Det gjør vi gjennom bruk av analytiske spørsmål. Svarene gir mulighet for å utvikle konsepter og kategorier som danner basis for analysen.

Analyse spørsmålene er følgende:

1. Hvilke interesser ligger bak informantenes politiske engasjement?
2. Hvorfor velger informantene politikerposisjonen for å fremme sine interesser?
3. Hvordan praktiserer informantene sosialt arbeid i sin posisjon på den politiske arenaen?
4. Hvordan forstår informantene sosialarbeiders rolle generelt i forhold til politiske myndigheter?

1.1 Oppgavens oppbygging

I oppgaven første del presenteres bakgrunnen for undersøkelsen. Den begynner med et sammendrag på norsk, islandsk og engelsk. I innledningen så vi på utgangspunktet for valg av tema. Siden vil vi se på kunnskapsstatusen, litteratur som har vært publisert og berører vårt tema. Vi tar for oss forskning i sosialt arbeid knyttet til temaet og videre ser vi på tre internasjonale prosjekter. Siden foretar vi innsnevring av perspektivet og ser på forskning på det islandske velferdssystemet, den politiske situasjonen der undersøkelsen

ble foretatt. Til slutt ser vi på sosialarbeideres historiske og utdanningspolitiske kontekst. I andre kapittel presenterer vi oppgavens teoretiske utgangspunkt som er i kritisk teori, nærmere bestemt Habermas teori om erkjennelsesledende interesser. Vi ser på interessebegrepet og ideologibegrepet og hans kommunikative rasjonalitetsbegrep. Disse danner basis for hvordan vi forstår handlingene til informantene. I oppgavens tredje del redegjøres det for valg av metodisk innfallsvinkel. Innsamlingsprosessen og de ulike valg som ble foretatt i forbindelse med tilnærming og fremgangsmåte er belyst. Fordelene og ulempene ved kvalitativ intervjuing er drøftet, samt spørsmål knyttet oppgavens kvalitet og troverdighet. I fjerde kapittel presenteres de empiriske funnene, uten mine fortolkninger. I analysen tar vi de teoretiske redskaper i bruk og drøfter funnene ut fra Habermas praktiske og refleksive interesse. Til slutt kommer en oppsummerende konklusjon.

1.2 Kunnskapsstatus

Det finnes lite litteratur og forskning der temaet sosialt arbeid og politikk eksplisitt er drøftet¹. Det har ikke vært foretatt forskning i forhold til sosialarbeideres erfaringer på den politiske arenaen. Vi skal nå se på to artikler av norske forfattere og tre forskningsprosjekter. To er komparative. Dette er både kvalitative og kvantitative undersøkelser. Gjennom disse får vi opplysninger om hvordan sosialarbeidere forholder seg til politiske myndigheter i forskjellige land. Det er i alt forskere fra syv ulike land som er involvert. Dette betyr at selv innenfor samme prosjekt, kan tilnærmingen være noe ulik. Ettersom vår hensikt primært ikke er selve sammenligningen, men å få tak i relevant forskning for å belyse vårt tema, er variasjonene i tilnærmingen ikke av betydning. Når vi har drøftet den internasjonale forskningen, innsnevrer vi perspektivet og blir kjent med forskning på det islandske velferdssystemet, det politiske landskapet og den

---

¹Sosialt arbeid er basert på prinsipper om menneskerettigheter og sosial rettferdighet. International federation of social workers (IFSW) har opparbeidet internasjonale retningslinjer og utviklet og gitt ut manual for sosialt arbeid og menneskerettighetene. De har også opprettet en egen komite som omhandler menneskerettigheter (International federation of social workers 2008a). Forbundet har utviklet internasjonale etiske retningslinjer og disse danner grunnlaget for lokale etiske prinsipper i mange land. Prinsippene utgjør verdigrunnlaget i sosialt arbeid og fagforeningene i de forskjellige land har egne komiteer og bistår sine medlemmer i å identifisere og løse etiske dilemmaer. Det eksisterer en anerkjennelse av det faktum at sosialarbeidernes lojaliteten er ofte mitt opp i interessekonflikter, det kan være konflikt mellom funksjonen å være hjelper og kontrollør og konflikt mellom brukerinteresser og samfunnets interesser for effektivitet og nytte. Dessuten et faktum at samfunnets ressurser er begrensede (International federation of social workers 2008b). I yrkesetiske retningslinjene til det islandske sosialarbeidforbundet er målet med sosialt arbeid definert som arbeid for å løse sosiale og personlige problemer og motvirke sosial urettferdighet (Félagsráðgjafafélag Íslands 2008). Kampen mot sosial urettferdighet går som er rød tråd gjennom alle nivåer i sosialt arbeid og handler ofte om knappe ressurser.

sosialarbeidergruppen som arbeider i disse omgivelsene. Dette er for å få bakgrunnsopplysninger, for å kunne forstå referanserammen, konteksten, der undersøkelsen ble foretatt.

1.3 Litteratur

To artikler har vært skrevet om sosialt arbeid og politikk, den ene av de norske samfunnsviterene Lars Inge Terum og Erik Oddvar Eriksen og den andre av sosialarbeideren Siv Oltedal. Eriksen og Terum drøfter i sitt notat "*Frontlinjebyråkratene og det teknokratiske mistak*" (Eriksen og Terum 2000) den problematiske stilling mellom fag og politikk som yrkesgrupper som direkte eller indirekte fordeler et offentlige gode befinner seg i. De frykter at de kan gjøre teknokratiske mistak når de bruker kunnskap som ikke er kjent av relevante organer. De argumenterer for at verken det å følge faglige standarder, følge rendyrket juridisk logikk, bruke taus kunnskap eller etikk er løsningen når de i sitt arbeid må ta stilling til kontroversielle verdspørsmål. Eriksen og Terums forslag til løsninger er å etablere prosedyrer for validering av det normativt-politiske element som inngår i den fagprofesjonelle praksis, dvs. å etablere nye møteplasser mellom fag og politikk og mellom frontlinjebyråkratene og de berørte parter. De tenker med dette på institusjonaliserte diskurser hvor representanter for fag og politikk kan komme sammen og på fritt og utvungent grunnlag overlegge og rekke frem samstemte oppfatninger, som siden testes i offentlig debatt (Eriksen og Weigård 1999:290 i Eriksen og Terum 2000:22-25). Siv Oltedal er inne på samme temaet i artikkelen "*Muligheter og begrensninger for profesjonalisering av sosialt arbeid*" (Oltedal 2001). Hun mener at Eriksens og Terums modell ikke har et godt nok grep om den kontekstspesifikke kunnskapen frontlinjebyråkrater må utvikle. Hennes forslag er at ved hjelp av samfunnsvitenskapelige metoder, og ikke bare gjennom taus kunnskap, kan sosialarbeiderne gripe det kontekstspesifikke i situasjonen, og gjennom beskrivelser av konkrete praksissituasjoner sørge for at premissene for samhandling og vedtak bli mer synlig for partene i situasjonen. Målet, hevder Oltedal, er at de forhandler seg frem til felles situasjonsforståelse. På denne måten bringes det offentlige rom inn i saken i stedet for å ha det som en hovedstrategi å bringe saker inn i det offentlige rom. Vi kan se at disse artiklene berører temaet som omhandles i vår undersøkelse. Relasjonen mellom sosialarbeidere og politiske myndigheter, både dets form og innhold, vies oppmerksomhet. Oltedals tenkning om situasjonsforståelser er i tråd med Habermas' praktiske og refleksive interesser, noe vi vil se på i analysedelen.

1.4 Internasjonal forskning

Det finnes ikke mye forskning direkte knyttet temaet sosialt arbeid og politikk. Jeg vil her redegjøre for to forskningsrapporter som på ulike måter berører temaet. Disse er komparative forskningsprosjekter. I det første brukes kvalitativ metode, i det andre kun kvantitativ og i det siste både kvantitativ og kvalitativ metode. Prosjektene gjelder sosialarbeideres erfaringer i syv forskjellige land. I forskningsprosjektet “*Single mothers, poverty and social work. Case studies from Norway, Australia, Canada, Russia and USA*”, ble arbeid i gråsonen mellom sosialt arbeid og politikk tematisk. Prosjektet ble utført av en prosjektgruppe (Legitimation of professional social work) ved Høgskolen i Bodø i samarbeid med forskere i Australia, Canada, Russland og USA. Prosjektet var ikke primært myntet på relasjonen mellom sosialarbeidere og politikere, men temaet ble berørt da det ble undersøkt hvordan profesjonelle sosialarbeidere, som arbeider i ulike utdanningsmessige og profesjonelle kontekster og velferdssystemer, legitimerer sitt arbeid. Konklusjonene var følgende:

- a) I Norge har statlige myndigheter pålagt sosialarbeidere å informere politikere om den sosiale situasjonen i samfunnet. Likevel var sosialarbeidere i liten grad opptatt av å påvirke politikere. Mulige grunner for at nesten ingen relasjon finnes mellom politikere og sosialarbeidere, er mange. Politikere kan finne reglementet for den sosiale velferden vanskelig å forstå, og den sosialpolitiske diskusjonen har blir mer dreid mot at sosiale problemer kan ha individuelle årsaker. Dette vises gjennom den offentlige diskusjonen om den såkalte “arbeidslinjen”, og når sosialarbeidere ser problemene som individuelle, avpolitiseres de, og det blir ikke grunnlag for kontakt med politikere (Hutchinson et al. 2001:25).
- b) Det australske case- studiet var foretatt i den sivile sektoren, og der så den ene sosialarbeideren, i motsetning til de norske sosialarbeiderne, det viktig å arbeid sammen med politikere (Healy 2001:104).
- c) I Canada er det liten kontakt mellom sosialarbeidere og politikere ettersom velferdstjenester er lovregulerte. Det politiske, økonomiske og profesjonelle holdes adskilt (Carey-Bélanger 2001:159).
- d) I Russland er praksis i sosialt arbeid i forhold til fattigdom noen ganger godtatt og betraktet som eksklusiv, i andre tilfeller kan det eksistere konflikter mellom profesjonelle og politikere om deres engasjement i felten. Noen saksområder er

fortsatt betraktet som private og angår da verken sosialarbeidere eller politikere (Iarskaia-Smirnova og Romanov 2001:231).

- e) I USA legger sosialarbeiderforbundet hvert år føringer i forhold til sosialpolitiske saker som skal prioriteres på nasjonalt nivå og på fylkesnivå i forhold til lovgivningen. Selv om de amerikanske sosialarbeiderne var bevisst på samfunnets rolle i forhold til å produsere og vedlikeholde fattigdom, var det å arbeide for de forandringer sosialarbeiderforbundet la vekt på i forhold til dette ikke del av deres arbeidsinstruks (Brown og Burum 2001:324).

Den amerikanske sosialarbeideren Margaret Dietz Domanski har utviklet en empirisk model i sin forskning på amerikanske sosialarbeidere, ledere som var direkte påvirket av politiske beslutninger i forbindelse med helsereformen som startet i U.S.A i 1994. Hun fant indikasjoner på ti prototyper ut fra deres aktiviteter. Disse begnet hun slik: 1) lobbyist, 2) stemmer, 3) kampfemmeske, 4) samarbeidspartner, 5) advokat, 6) individualist, 7) vitne, 8) aktivist, 9) overtaler og 10) formidler (Domanski 1998:161).

En gruppe forskere fra Sør Afrika, Australia og New Zealand foretok en komparativ studie: *"The political participation of social workers: a comparative study."* De undersøkte sosialarbeideres politisk deltakelse i KwaZulu-Natal, South Wales og New Zealand ut fra Domanskis prototyper. De fant ut at sosialarbeiderne i New Zealand var de mest politisk aktive og foretok derfor case studie av forholdene der, for å finne mulige forklaringer på sosialarbeideres reaksjoner i forhold til den politiske konteksten. Det mest interessante funn var at sosialarbeiderne i New Zealand betegner politiske analyser som del av sosialt arbeids natur. Gjennom utdanningen er de opplært til å betrakte individuelle vanskeligheter ut fra strukturelle forhold og denne ideologiske forankringen har blitt bestemmende for hva begnes som god praksis. På New Zealand har det foregått store samfunnsmessige forandringer i de siste 19 år, og de som styrer utviklingen der har sett på nyliberalistiske¹, markedsorienterte løsninger som svar på samfunnets behov. Det er

---

¹Det som kjennetegner den nyliberalistiske ideologi er økonomiske rasjonalisme, deregulering, markeds-makt og det offentlige har minimal rolle i utføringen av velferdstjenester (Lyngstad 2005:67). Nyliberalisme er preget av økonomisk tankegang, der individet blir sett på som rasjonell aktør som er ute etter å tilfredsstille egne behov. Derfor blir handlingsmønstrene sett på som søken etter å få mest mulig ut av enhver situasjon, for eget beste, mens medfølelse, empati, nestekjærlighet ikke blir sett på som relevante. Heller ikke handlinger som er basert på solidaritet. Det blir lagt større vekt på individet enn fellesskapet og nyliberalister mener at verdifordelingen bør foregå gjennom markedet, helst uten noen form for offentlig kontroll. Tankegangen representerer markedsløsninger over løsninger av mellom menneskelige forhold og begrepet velferdsstat blir oppfattet som diffust begrep og sett på som problematisk ut fra den kontrollen velferdsstaten har overfor sine medlemmer (Hayek 2000:90). Det samme gjelder begrepet sosial rettferdighet som ikke gir noen mening for nyliberalister. Foruten utstrakt bruk av begrepene tilbud og

dokumentert økende kløft mellom rike og fattige og velferdsystemet kan nå best beskrives som residual¹. Hovedkonklusjonen er at sosialarbeidernes politiske engasjement er både i problemdefinisjonsfasen og når implementeringer evalueres. Forskerne konkluderer med at sosialarbeidere ikke er plassert slik at de kan ha kommet med input i de mer kreative faser av den politiske beslutningsprosessen. De er praktiske i den forstand at de involverer seg på de stadier i prosessen der er har direkte adgang (Gray et al. 2002:107-109). Dette stemmer med de erfaringene islandske sosialarbeidere har gjort på den politiske arenaen. De mener også at sosialarbeideres oppgave i forhold til politiske myndigheter generelt er å formidle kunnskap om sosiale vilkår og dokumentere hvordan velferdstjenestene virker og ressursene benyttes. Samlet forteller den internasjonale forskningen oss at forholdet mellom sosialarbeidere og politiske myndigheter tildels er upløyd mark. Som erfaringene fra New Zealand viser, er temaet del av en større sammenheng. Det dreier seg om konteksten, den politiske situasjonen i de forskjellige land, hvordan den generelle opinionen forstår sosiale problemer, hva slags kunnskap utdanningsinstitusjonene formidler og, ikke minst, hvordan sosialarbeiderne forstår sin posisjon og rolle i det samfunnet der de driver sosialt arbeid. Vi skal nå se på hva som kjennetegner det islandske samfunnet, den politiske situasjonen i de siste årene og sosialarbeidernes utdanningskontekst.

1.5 Det islandske velferdssystemet

Den islandske sosiologen Stefán Ólafsson, er den som har forsket mest i forhold til det islandske velferdssystemet. Han hevder at det er mindre omfattende, mindre omkostningskrevende, mindre trygghetsskapende og bidrar sannsynligvis i mindre grad til omfordelingspolitikk en de øvrige nordiske velferdssystemer. Den politiske bakgrunnen for å etablere en omfattende velferdsstat har ikke vært til stede på samme måten som i sosialdemokratiske land, ettersom Island har vært dominert av et politisk parti til høyre for midten. Selv om den islandske fagbevegelsen tilsynelatende står sterkt, er den ikke like innflytelsesrik som i de skandinaviske land. Fagbevegelsen arbeider hovedsaklig uten støtte fra de politiske krefter i regjeringen. Islendinger har mange sosiale og kulturelle

---

etterspørsel i forhold til menneskelige behov blir det snakket om rettighet som det å bli berettiget en ytelse, fortjene den eller få den som en belønning. Den nyliberalistiske forståelsesmåten og markedstekningen har har fått stor oppslutning i mange land og preger den offentlige politikken Den har ført til privatisering av offentlige tjenester der private løsninger erstatter kollektive. Den er beskrevet nærmest som en tidsånd (Lyngstad 2005:67).

¹Når sosialpolitikken er bygget på det Richard Titmus kaller residualmodell er utgangspunktet individuelle forklaringer av sosiale problemer. Statens oppgave er ut fra dette, kun å hjelpe i tilfeller der individer ikke får hjelp gjennom markedet eller egen familie (Lyngstad 2003:117).

fellestrekk med andre nybyggersamfunn som U.S.A., Canada, New Zealand og Australia. Det betyr at de ikke har hatt behov for en stor, overordnet, statlig trygghetsstruktur. Samtidig har Island vært nært knyttet til andre nordiske land og har til en viss grad vært påvirket av en skandinavisk sosialpolitisk tankegang. Island er således blitt et hybrid samfunn med velferdssystem som har trekk både av nybyggersamfunn og av den skandinaviske velferdsmodellen (Ólafsson 2007:68). Det som kan betegnes som fordeler med det islandske velferdssystemet er at vi har høy deltakelse på arbeidsmarkedet, lav arbeidsløshet¹, sen pensjonering, frivillige organisasjoner som deltar i stor grad i velferdsytelsene, høy sosial kapital², høy andel av private selveieboliger, universielle velferdsordninger (sykehus, skoler og barnehager), lave velferdsutgifter og relativt lave skatter. Ulempene er derimot at vi har lave velferdsytelser, begrenset sosial trygghet for uføretrygdete, lav levestandard for en del eldre pensjonister, omfattende behovsprøving i forbindelse med sosialhjelp, lave arbeidsledighetsstønader, litt høyere riskiko for nød enn ellers i Skandinavia, fattigdomsfeller innenfor velferdssystemet (lave ytelser kombinert med streng behovsprøving) og at likhet i levestandard tillegges mindre betydning (ibid:72).

1.6 Den politiske konteksten på Island

Hvis vi ser på det politiske landskapet er det faktum at Island har ikke vært styrt av et sosialdemokratiske parti etter den andre verdenskrig, slik som de andre nordiske land, men av Selvstendighetspartiet, som er til høyre for midten. Partiet har fått stor velgeroppslutning og har hyppigst ledet koalisjonsregjeringer. Den islandske venstrefløyen har vært splittet opp i mange små partier, og dette har redusert deres muligheter å få regeringsmakt over lengre tid. Partiene til høyre for midten har vært flinkere å danne store partier, og forholde seg til nasjonalistiske strømninger og den sterke individualismen som kjennetegner islandsk kultur. Velgerne er jevnt fordelt mellom høyre og venstre, og i senere tid har en voksende kløft mellom hovedpartiene skjerpert konfliktlinjene og dette har ført til sammenslåing av partier på venstresiden til et

---

¹Den 1. mars 2008 var 1% arbeidsledighet på Island, dvs. 1.674 mennesker var arbeidsledige (Vinnummálastofnun 2008).

²Begrepet sosial kapital dreier seg om samspill mellom markedet, staten og familien. Sosiale nettverk og ulike organisasjoner, både formelle og uformelle, er det som kjennetegner det sivile samfunn, og det er når samfunnet er basert på tillit og gjensidighet at det blir effektivt for å oppnå fellesskapets mål (Lyngstad 2005:71). Fellesskapets ansvar blir fremhevet i forhold til integrasjon av alle medlemmer. Putnam skiller mellom to typer av sosial kapital, "bridging" og "bonding." Bridging er den inkluderende aktivitetene i et lokalsamfunn der en forsøker å bygge broer mellom forskjellige nettverk, mens bonding går mer på å styrke nettverkene internt (ibid:72).

sosialdemokratiske parti (ibid:74). Ett av partiene som deltok i denne fusjonen var kvinnepartiet som har stillt opp til kommunevalg og i valg til Alþingi siden 1983/1984, og har hatt kvinnepolitiske spørsmål øverst på sin agenda. Nå for tiden er det sosialdemokratiske partiet som snakker mest om likhetsidealer. Men samtidig sikter på å være markedsvennlig og innovativt, nærmest som i den såkalte tredjeveispolitikken¹. Selvstendighetspartiet har også føyet likhetsspørsmål til sin mer liberalistiske økonomiske politikk. De to politiske hovedpartiene synes på den måten å gi uttrykk for de herskende verdier i det islandske samfunn (ibid:75)². Disse to hovedpartiene danner nå flertallsregjering. Stefán Ólafson tyr til geologien når han beskriver det islandske velferdssystemet fremtidsutsikter: ”Det er klart at verden ikke er statisk. Den Nordatlantiske sprække løber ned gjennom hele Island, hvilke skaber vulkansk aktivitet og geologiske forandringer. Den vestlige delen av landet driver langsomt mod Amerika, mens den østlige del driver mod Skandinavia som følge av modsartrættede kræfter. Spørsmålet om, hvorvidt det islandske samfunds sociale struktur i fremtiden vil bevæge seg mod Amerika eller Skandinavia vil imidlertid primært blive afgjort av den foranderlige balance mellem de politiske kræfter” (ibid:75).

1.7 Islandske sosialarbeidere

I dette politiske landskapet arbeider de 340 medlemmene i det islandske sosialarbeiderforbund. Forbundet ble stiftet i 1964 av noen kvinnelige sosialarbeidere som hadde fått sin utdanning i utlandet. De fleste islandske sosialarbeidere frem til 1982 var utdannet i Skandinavia. I 1975 ble det sosiale arbeidet legalisert gjennom egen lov om sosialarbeidere. Dette innebærer at kun sosialarbeidere (sosionomer) har legalisert rett på tittelen ”félagsráðgjafi”, sosialarbeider. I 1976 ble det opprettet egen sosialarbeiderutdanning ved det Islandske Universitet (Júlíusdóttir 2004:112-116). Fra begynnelsen har BA-utdanningen vært fireårig. I 2003 startet mastergradsutdanning i sosialt arbeid, både MSW og MA programmer. Det er også mulig å ta doktorgrad i sosialt arbeid³. I 2007 ble utdanningen i sosialt arbeid forlenget til fem år. De som nå blir utdannet og har rett til å bruke yrkestittelen sosialarbeider i henhold til loven, har

¹Tredjeveispolitikk er noe bl.a. Bill Clinton og Tony Blair har omtalt som kommunitarisme. Den tredje veien er et alternativ mellom nyliberalisme og stats sosialisme (Rodger 2000:97).

²Ved siste Alþingivalg 2007 var valgoppslutningen 83,6%. Selvstendighetspartiet fikk 36,64 % av stemmene og den sosialdemokratiske alliansen fikk 26,76 % (Hagstofa Íslands 2008).

³Masterutdanningen organiseres på følgende måte: MA for å få godkjenning som sosialarbeider: 120 stp. MA forskningsrettet: 120 stp. MA i geriatri: 120 stp. MSW (master of social work): 90 stp. Diploma: 30 stp. I forhold til a) barnevern, b) rettsvesen, c) flerkulturelt sosialt arbeid, d) tjenester for eldre, e) skole sosialt arbeid og f) geriatrik sosialt arbeid. Doktorgrad: 210 stp. (Háskóli Íslands 2008).

mastergrad. I 1999 ble det opprettet en ny paragraf i lov om sosialarbeidere. Det impliserer at sosialarbeidere kan ha spesialkompetanse på fire definerte områder i sosialt arbeid, dvs. sosialtjeneste/barnevern, helsetjeneste, skole og rettsvesen/fengselsvesen. Mastergraden er innrettet i forhold til denne spesialiseringen (Júlíusdóttir og Sigurðardóttir 2007:215-219). Islandske sosialarbeidere er hovedsaklig kvinner¹. I de etiske retningslinjene til sosionomforbundet er målet med sosialt arbeid beskrevet som å arbeide for å løse sosiale og personlige problemer og motarbeide sosial urettferdighet². Det å presisere de personlig problemene spesifikt trenger ikke nødvendigvis si at sosiale problemer blir betraktet som individuelle. I vår undersøkelse så alle informantene f.eks. på sosiale problemer som strukturelle. Mine antakelser er at dette kan være uttrykk for profesjonens tendens til terapeutisk orientering. Islandske sosialarbeidere har alle de sentrale trekkene som kjennetegner en profesjon, dvs. statlig akkreditering, lang utdanning, og egen organisasjon som har oppsyn med yrkesutøvingen (Lyngstad 2005:62). Udanningspolitisk har islandske sosialarbeidere lagt stor vekt på akademisering, og det har forhøyet deres status i samfunnet, spesielt innenfor det akademiske miljøet.

---

¹En undersøkelse fra 2002 viser at av de 300 medlemmene i sosialarbeidforbundet på den tidspunktet, var 88% kvinner og 12 % menn. 53% av medlemmene var under 45 år. Et synkende antall medlemmene, kun 30% var utdannet i utlandet. De fleste sosialarbeiderne, 53% arbeidet i sosialtjenesten og ca. 20% i helsesektoren. 30% arbeidet på andre området f.eks. i forhold til funksjonshemmete. Et lite antall sosialarbeider har terapeutisk trening og er arbeider som privat praktiserende. De driver hovedsaklig med par og familieterapi (Ólafsdóttir 2002 i Júlíusdóttir 2004:116).

²(Félagsráðgjafafélag Íslands 2008).

DEL II. TEORI

2.0 Habermas' kritiske teori

Opgavens teoretiske forankringen er hovedsaklig i arbeidene til den tyske filosofen og sosiologen Jürgen Habermas (f. 1929). Habermas tilhører den såkalte Frankfurterskolen med sine røtter i mellomkrigstiden. Det som karakteriserte forskningen som var utredet ved Sozialforschung ved universitetet i Frankfurt am Main var intim sammenheng mellom teoretiske helhetsanalyser og konkrete analyser rettet mot spesielle fenomener. Sosiale fenomener ble forstått ut fra samfunnsmessig helhet. Helheten måtte siden forstås gjennom uttrykkene den fikk gjennom konkrete fenomener (Kalleberg 1974:128). Habermas' arbeid er omfattende. Han har for det første problematisert det tradisjonelle skillet mellom naturvitenskapen og kulturvitenskapen og forsøkt å utvikle sosialvitenskapen som en tredje fundamentale forskningsmetoden. For det andre er han opptatt av at det er en indre forbindelse mellom erkjennelse og interesse, vitenskap og samfunn. For det tredje legger han vekt på at forskning skal være historisk reflekterende (ibid:137). Det er forbindelsen mellom erkjennelse og interesse jeg er spesielt opptatt av i denne oppgaven. Denne forbindelsen utgjør et av Habermas' store vitenskapsteoretiske arbeid, hans teorier om de erkjennelsesledende interesser. I artikkelen "*Knowledge and human Interests: A general perspective*" redegjør han for tre kategorier av forskningsprosesser. Disse er den tekniske interessen, som tilhører naturvitenskapen, den praktiske interessen som er tilknyttet kulturvitenskapen og den frigjørende¹ interessen som hører hjemme i samfunnsvitenskapen. Slik jeg forstår Habermas, er interessene en drivkraft som gjør at en søker i retning av kontroll, forståelse eller refleksjon. Naturvitenskapen, som Habermas omtaler som "*empirical-analytical sciences*", søker å oppnå teknisk kontroll over naturprosessene, som igjen betyr at de har en iboende "teknisk interesse." Kulturvitenskapen eller "*historical-hermeneutic sciences*" søker gjensidig forståelse gjennom "praktisk interesse" og samfunnsvitenskapene, "*critical social science*", søker frigjøring gjennom den "refleksive interessen." (Habermas 1978:308-310, Kalleberg 1974:138). De to sistnevnte interessene er relevant for analysearbeidet jeg skal foreta. Mine vurderinger er at det er teoriene om de

---

¹I Habermas' siste bok "Religion and rationality, essays on reason, god and modernity" forteller Habermas i et intervju med Eduardo Mendieta at begrepet frigjøring slik det har vært brukt i den i boken Erkjennelse og interesser, har vært tolket som avslørt sekularisert oversettelse av det gudommelige løft om salighet. Siden, har Habermas vært forsiktig ikke å bruke uttrykket frigjøring, foruten i forhold til biografisk personlig utviklingen hos individer (Habermas 2002: 160). For å ta til høyde for denne forandringen i Habermas bruk av begrepet vil jeg heretter bruke begrepet refleksiv interesse i stedet for frigjørende interesse.

erkjennelsesledende interesser, som gjør Habermas' vitenskapsteoretiske arbeid særlig interessante for forskning i sosialt arbeid, samt måten han har utviklet refleksivitetsbegrepet. Slik Habermas fremstiller refleksivitet, dreier det seg ikke kun om forskerens selvforståelse, men Habermas har tilført begrepet et institusjonelt perspektiv. Dette betyr at vitenskapen må politiseres (Kalleberg 1974:137-138). Kalleberg hevder at unasett hvordan vi bedømmer Habermas' forståelse av forholdet mellom vitenskap og politikk, "...må det anses som et fremskritt at han så klart har påvist, at logisk-metodiske regler må forstås som led i en samfundsmæssig sammenheng. Logisk-metodisk arbejde er samfundsmæssigt bestemt virksomhed som reflekterer en historisk baggrund og fremlægger bestemte politiske projekter (se "*Technik und Wissenschaft als Ideologie*"). Derved lægges der et grundlag for udvidelse av den vitenskabelige selvrefleksion" (ibid:138).

Dette forstår jeg som det samme perspektivet den franske sosiologen Pierre Bourdieu legger vekt på, når han beskriver viktigheten av å foreta et brudd med prekonstruksjonene, det vi tar som gitt i forskningen. Habermas mener vi må være historisk reflekterende og det er Bourdieu også når han legger vekt på at vi må se på undersøkelsesobjektets konstruksjonshistorie. Han hevder:

"One of the most powerful instruments of rupture lies in the social history of problems, objects, and instruments of thought, that is, with the history of the work of social construction of reality....To avoid becoming the object of the problems that you take as your object, you must retrace the history of the *emergence* of these problems, of their progressive constitution, i.e., of the collective work, oftentimes accomplished through competition and struggle, that proved necessary to make such and such issues to be known and recognized (*faire connaître et reconnaître*) as *legitimate problems*, problems that are avowable, publishable, public, official" (Bourdieu 1992:238).

I denne oppgaven er det imidlertid ikke refleksiviteten i forhold til selve forskningsprosessen som eksplisitt skal vies oppmerksomhet, men vi skal bruke Habermas' teori om de erkjennelsesledende interesser til å analysere hvordan sosialarbeidere formidler kunnskap til politiske myndigheter. Vi har nå et utvidet refleksivitetsbegrep å forholde oss til, og det betyr at det ikke er min selvrefleksjon i forhold til de ulike steg i forskningsarbeidet som er i fokus men, hvordan informantene ivaretar den praktiske og refleksive interessen i sin praksis. For sosialarbeidere vil den praktiske erkjennelseinteressen kunne dreie seg om å oppnå forståelse for dynamikken mellom sosialarbeidere og politikere. Den refleksive interessen ville derimot gjøre seg

gjeldene når sosialarbeidere, i tillegg til forståelse for dynamikken, ser kritisk på sin fremgangsmåte og innser at det å formidle informasjon til politikere eventuelt også kan dreie seg om å få flere velferdstjenester for utsatte grupper, bl.a. for å sørge for flere stillinger og utvidelse av sin profesjons domene. Før vi går videre skal vi imidlertid se nærmere på interessebegrepet og ideologiens rolle i sosialarbeidernes yrkespraksis.

2.1 Interesser og ideologi

Interessebegrepet er knyttet praktisk kunnskap. Habermas hevder at når mennesker skaffer seg praktisk kunnskap, styres de ikke av samfunnsmessige interesser, dvs. at interessen er knyttet til spesielle samfunn eller at den dreier seg om psykologiske interesser knyttet til enkelte mennesker eller grupper. Han mener interessene er antropologisk på den måten at de knytter seg til menneskets historie på jorden og den tilpasning til natur og samfunn som har kjennetegnet menneskets opphold på jorden (Habermas 1978:312). Dette forstår jeg som vår relasjon til de ytre omstendigheter, de omstendigheter vi lever i og hele tiden forholder oss til. Habermas hevder at det er i arbeid og sosial interaksjon der språk er brukt og makt er utøvd, at erkjennelsesledende interesser og praktisk kunnskap blir gjennomført (Habermas 1978: 196, 313). Jeg tolker Habermas slik at interesser er en grunnleggende drivkraft vi bruker for å opprettholde vårt liv, og disse interessene er det som gjør f.eks. at noen mennesker velger å arbeide for å hjelpe andre, å dekke utsatte gruppers behov, som sosialarbeiderne beskriver i empiridelen i denne oppgaven.

Når vi handler bruker vi ideer til å rettferdiggjøre våre handlinger. Dette gjør vi i stedet for å oppgi de egentlige motivene som ligger bak. På individuelt nivå kalles dette rasjonalisering. På kollektivt nivå blir denne prosessen betegnet som ideologi (Habermas 1978:331). Lyngstad definerer ideologibegrepet som: “.eit meir eller mindre samanhengande sett av idear om korleis verda omkring oss er, korfor ho er slik, og av og til om korleis ho bør vere. Ideologiske skildringar kan altså vere både empiriske og normative. Ideologiane kan vere både samfunnsbevarande og kritisk-utopiske” (Lyngstad 2003:115). Habermas mener ideologi er ubevisst binding mellom handlinger og interesser (Habermas 1978:311). Jeg forstår Lyngstad og Habermas slik at når vi handler på en bestemt måte, har vi som regel noen ideer om hva vi gjør, hvorfor og hva vi vil oppnå med det. Vi handler ut fra våre tidligere erfaringer og de normer som blir ansett som gyldige i de omgivelsene vi er en del av. Hvis vi handler uten å reflektere over hvilke interesser vi ivaretar med våre handlinger, kan vi bli ideologiske i vårt arbeid. Dette gjør

vi med enten med å godta de forhold vi lever under eller vi måler virkeligheten opp mot ideologiske forestillinger om hvordan den burde være. Dette er prosess som tildels foregår på et ubevisst nivå. Sosialarbeidere er f.eks. bærere av faglige ideologi om de sosiale forhold de arbeider i til enhver tid, hvorfor de er slik og hvordan de mener de burde være. Deres ideer om hva deres arbeidet består av, har et normativt innhold. Dette vil vi komme tilbake til i analysedelen, kapitel 4.11 når vi ser på et sentralt konsept i sosialt arbeid, nemlig hjelp til selvhjelp.

Habermas legger spesielt vekt på ideologiens rolle i forhold til den refleksive interessen. Han hevder at kritisk vitenskap kan utover det å produsere en nomologisk kunnskap, dvs. finne ut hvorfor noe finner sted også undersøke når tid uforandrelige lovmessigheter i sosial atferd representerer ideologisk bestemte avhengighetsforhold som i prinsippet kan forandres. Han hevder: "... the *critique of ideology*, as well moreover as *psychoanalysis*, take into account that information about lawlike connections sets off a process of reflections in the consciousness of those whom the laws are about. Thus the level of unreflected consciousness, which is one of the initial conditions of such laws, can be transformed. Of course, to this end a critically mediated knowledge of laws itself inoperative, but it can render it inapplicable" (Habermas 1978:310). Jeg forstår Habermas slik at når vi undersøker ideologiske forhold, er ikke målet å endre ideologien i seg selv, men i refleksjonen vil vår bevissthet om forholdene bli forandret. Vår bevissthet danner utgangsbetingelsene for ideologien, og den vedlikeholdes gjennom den. Gjennom å reflektere, vil vår bevissthet endres og dermed utgangsbetingelsene. Den norske familieterapeuten og psykiateren Tom Andersen (1936-2007) hevder: "...et levende system: enten et enkelt menneske eller en familie eller en institusjon, bare kan forandres innenfra ved "egne meninger og krefter" (Andersen 2006: 36). Jeg forstår Andersens meninger og krefter som det samme som Habermas' utgangsbetingelser og det er der det iboende refleksive potensialet ligger både på individ og samfunnsnivå.

2.2 Habermas kommunikative rasjonalitet

Verden består av mange foranderlige realiteter (Blakie 2000; Mol 2005; Law 2004). I stedet for å lete etter en sannhet om hvordan sosialarbeidere formidler kunnskap til politiske myndigheter vil vi heller forsøke å få tak i mulige fortolkninger av det rasjonelle i deres handlinger. Den tyske sosiologen Max Weber skiller mellom formålsrasjonelle handlinger der forventninger blir brukt som midler til å oppnå egne mål og verdirasjonelle handlinger der handlingen har en egenverdi uavhengig av utsiktene til suksess (Gilje og Grimen 2002: 239-242). Dette er det samme skillet som den greske filosofen Aristoteles bruker om forskjellen på poiesis og praksisbegrepet. Habermas bygget på Webers rasjonalitet da han utviklet et eget rasjonalitetsbegrep¹. Hans utvikling av rasjonalitetsbegrepet er presentert i *"The theory of communicative action"* og jeg finner det relevant i forhold til å se på mitt datamaterial, fordi det fanger opp det ideologiske og normative aspektet av informantenes handlinger. Sosialt arbeid er basert på prinsipper om menneskerettigheter og sosial rettferdighet. Disse utgjør sosialarbeiderenes verdigrunnlag. Sosialt arbeid praktiseres i et politisk-normativt felt, og derfor blir Habermas' normativt regulerte handlingsrasjonalitet et godt egnet redskap i analysearbeidet. Habermas kommunikative handling dreier seg om verbal og ikke-verbal interaksjon mellom en eller flere aktører som søker en innbyrdes forståelse av hva de kan gjøre for å koordinere sine planer slik at de handler i overensstemmelse med hverandre. Habermas stiller visse krav om gyldighet i den kommunikative handling. Dette er talerens forhold til følgende tre verdener: a) de fysiske, objektive verden, b) den subjektive verden av indre erfaringer og c) rollenes og normenes verden. I tilknytning til denne tredelingen av verden har han utviklet fire grunnkonsepter som er analytisk forskjellige. (Habermas 1984:85). Disse er aktørens relasjon til de tre verdener. Handlingstypene er:

a) *"Teleological action"* eller formålsrasjonell handling forekommer når aktørens avgjørelse baseres på middel-mål rasjonalitet. Disse er også brukt for å fortolke en situasjon.

b) I *"Strategic"*- varianten av handlingen tar aktøren med i beregningen den sannsynlige atferden hos andre formålsorienterte aktører.

---

¹Webers rasjonalitet skiller seg fra teorien om den kommunikative handlingen ved at Weber definerer handlingen i forhold til aktøren som knytter sin subjektive mening til handlingen. Han relaterer hensikter og meninger til isolerte handlingsobjekter (Outhwaite 1997:93). Det gjør Habermas imidlertid ikke.

- c) "*Normatively regulated action*" dreier seg om at medlemmer i en gruppe orienterer sine handlinger mot felles verdier. De samtykker visse normer som de er enige i at oppfyller visse forventninger.
- d) "*Dramaturgical action*" har verken med interaksjon eller med individer og grupper å gjøre, men dreier seg om presentasjon av selvet (Habermas 1984:85-94; Outhwaite 1997:84-87).

Alle fire handlingstypene inneholder komplekse rasjonalitetsaspekter. Den formålsrasjonelle og strategiske handlinger omfatter i prinsippet relasjonen mellom aktøren og hans eller hennes verden. Den normativt regulerte handlingen inneholder ikke bare relasjonen til verden bestående av menneskelige og ikke menneskelige objekter men omfatter også normenes sosiale verden. Den dramaturgisk handling inneholder aktørens relasjon til hans eller hennes subjektive verden av behov, enten disse er skjult eller projisert. Det er språket som som representerer de tre verdner og det er aktørens relasjon til dem som eksplisitt er problematisert. Habermas understreker at kommunikativ handling ikke er identisk med kommunikasjon, selv om den foregår med kommunikasjonens midler. Han hevder at rasjonell fortolkning av en deskriptiv tolkning, dvs. i vårt tilfelle, min fortolkninger av informantenes beskrivelser, dreier seg om et valg mellom den formålsrasjonelle, normativt regulerende eller dramaturgiske handlinger. Vi kan velge om vi tar kravene om formålsrasjonalitet, normativ riktighet eller pålitelighet alvorlig, som aktørene stiller implisitt eller eksplisitt (Outhwaite 1997:84-87). Jeg forstår Habermas slik at han med dette forsøker å teoretisere det relasjonelle, dvs. hvordan vi forholder oss til de tre verdener når vi handler på en bestemt måte. Vi skal bruke den kommunikative handlingens logikk i analysedelen når vi drøfter informantenes aktiviteter i forhold til den praktiske og refleksive interessen. Mine vurderinger er at den normativt regulerte handlingens rasjonalitet er meget relevant for å analysere praksis i sosialt arbeid. Når sosialarbeidere praktiserer er de enige i at visse normer oppfyller deres forventninger. Det normative aspektet av deres virkelighetsoppfatning er en viktig og underkommunisert del av deres praksis, og det er den som bl.a. utgjør deres faglige ideologi. Med utgangspunkt i Habermas' praktiske og refleksive interesser vil jeg drøfte det normative rasjonalitetsaspektet av deres faglige virkelighetsoppfatninger og se hvordan det implisitt virker inn på hvilke interesser som er drivkraften i deres arbeid.

DEL III. METODE

3.0 Det metodiske valget

Kvalitative og kvantitative metoder er redskaper i forskningen, og det avhenger av forskningsspørsmålene hvilke er mest anvendbare. Kvalitet refererer til typen, den essensielle karakteren av noe, mens kvantitativ refererer til hvor mye, hvor stort, dvs. mengden av noe (Kvale 1996:67-69). Valg av kvantitativ metode vil kunne gi et bilde av omfanget av aktivitetene til informantene mens en kvalitativ metode gir muligheter for å fortolke, forstå og forklare deres handlinger. En kombinasjon av begge metodene ville eventuelt kunne bidra til mer helhetlig analyse av de politiske aktiviteter til sosialarbeidergruppen på Island og fange opp de forskjellige typer politiske aktiviteter på en annen måte enn kvalitativ undersøkelse gir rom for. Pragmatiske hensyn har også innflytelse på metodevalg (Spicer 2004:294). En 30 studiepoengs masteroppgave setter begrensinger for omfanget når det gjelder tid og ressurser som stilles til rådighet. Etter å ha vurdert muligheten for å utarbeide et kvantitativt strukturert spørreskjema til alle medlemmene i sosialarbeiderforbundet om deres politiske aktivitet, for å få bakgrunnsinformasjon for den kvalitative undersøkelsen, bestemte jeg meg for kun å bruke kvalitativ intervjuing. Etersom det først og fremst var meningene deres jeg ville få tak i, var det passende kun å bruke intervjuing. Når intervjuing er brukt som redskap må vi imidlertid være oppmerksom på de mange variabler som har innvirkning på det endelige resultatet; hvem foretar intervjuingen, hvem blir intervjuet, lokalet der intervjuet foregår og hvordan spørsmålene er formet (Byrne 2004:180).

3.1 Utvelgingen

Metoden som var brukt for utvelging, er den Blakie kaller snøballutvelging. Denne er også referert til som nettverk, kjedehenvisninger og rykteutvelging. Snøballutvelging kan brukes når det f.eks. er vanskelig å identifisere utvalget eller når lokale naturlige nettverk oppsøkes. Da kan kun en eller to potensielle informanter kontaktes, og de gir igjen navn og adresser til flere (Blakie 2000:205-206). Jeg kontaktet en sosialarbeider med lang fartstid innenfor politikken og avtalte et møte med henne for et for-intervju. I forintervjuet gikk vi systematisk gjennom medlemsregistret til sosialarbeiderforbundet og kartla politisk deltakelse til våre kollegaer. Intervjuet ble tatt på lydbånd, og etterpå lagde jeg en liste over politisk aktive sosialarbeidere. Min vurdering var at, ut fra problemstillingen, ville det være mest hensiktsmessig å velge de som i senere

tid har stått på lister for ulike politiske partier og blitt valgt inn i kommunestyre. Dette kan betegnes som det mest tradisjonelle engasjement på den politiske arenaen. Min antakelse var at dette kriterium fanget opp de som har bredest erfaring i politikken. Pragmatiske hensyn spilte også en rolle. En gruppe på maksimum seks informanter ville være hensiktsmessig i forhold til oppgavens omfang.

3.2 Fremgangsmåten

Jeg kontaktet de seks informantene gjennom e-post og ønsket deres deltakelse. Vedlagt ble det sent informasjonsskriv om undersøkelsen. Mailen ble sent ut, og informantene svarte øyeblikkelig. Alle seks sa seg villig til å delta. Intervjuene ble avtalt og foretatt i løpet de følgende tre uker. Intervjuene ble i hovedsak utført på informantens arbeidsplasser. Et ble foretatt i et privat hjem og et i et møtelokale på en restaurant. Før intervjuene startet ga informantene skriftlig samtykke til deltakelsen. Hvert intervju tok ca. 1 ½ time. De ble tatt opp på lydbånd og siden transkribert. Jeg leste alle intervjuene, først på langs for å forstå essensen i hvert enkelt intervju. Jeg stilte meg så et åpent spørsmål:

Hva er innholdet i informantens fortelling?

Deretter leste jeg intervjuene som helhet med tanke på hva som var felles tema i alle fortellingene. Siden leste jeg dem på tvers for å få nærmere forståelse for de ulike tema, som gikk igjen i intervjuene. Jeg hadde behov for å lage noen tentative kategorier og stilte følgende spørsmål:

- 1) Hvordan ser informantene på sosialt arbeid?
- 2) Hvordan definerer informantene politikk?
- 3) Hva er likheter/ulikheter mellom sosialarbeiderrollen og politikerrollen?

Jeg leste intervjuene mange ganger for å lete etter utsagn knyttet dette¹. Siden oversatte jeg mange sitater som belyste dette. På den måten fikk jeg overført

---

¹Jeg brukte tusj i forskjellige farger og dekket utsagnene med disse. Grønn for politikk, gul for sosialt arbeid osv. På den måten ble deler ut av intervjuene fremhevet, men andre falt i bakgrunnen. Informantene hadde f.eks. fortalt om ulike erfaringer som politikere som ikke direkte var knyttet sosialt arbeid, men mer det å være kvinner på den politiske arenaen. Slike deler av intervjuene falt i bakgrunnen. Jeg beholdt det samme manuskriptet under hele prosessen, og disse fremhevingene med tusj viste seg å være et godt egnet verktøy.

informantenes begreper og konsepter til det norske språket. Jeg var meget bevisst mitt ansvar som forsker når jeg brukte et annet språk i innsamlingsprosessen enn i fremstillingen av dataen. Noen ganger kunne en liten nyanse i språket være essensiell for fortolkningen av et sitat. En setning formulert som “Dere *skal være* media for oss politikerne” ville få et helt annet innhold hvis den var formulert ”Dere *er* media for oss politikere.” Det eneste verktøyet jeg hadde i oversettingen foruten nøyaktighet, var min etiske holdning. Jeg gjorde mitt beste for at dataene ville være så presis og riktig som mulig. Etter å ha oversatt sitatene, hadde jeg ikke funnet ut hva slags teori var best egnet for å analysere dataene opp mot. Først da jeg hadde valgt å fordype meg i Habermas’ teorier, lagde jeg selve analysespørsmålene. Disse ble som følger:

- 1) Hvilke interesser ligger bak informantenes politiske engasjement?
- 2) Hvorfor velger informantene politikerposisjonen for å fremme sine interesser?
- 3) Hvordan praktiserer informantene sosialt arbeid i sin posisjon på den politiske arenaen?
- 4) Hvordan forstår informantene sosialarbeidens rolle generelt i forhold til politiske myndigheter?

Disse selektive spørsmålene brukte jeg som utgangspunkt for koding. Jeg leste intervjuene på tvers, mange ganger, og lette etter utsagn som berørte det spørsmålet jeg var ute etter å finne svar på til enhver tid. Dette gjorde jeg i forhold til alle spørsmålene. Svarene var forskjellig i omfang og kompleksitet. Svar på noen spørsmål, f.eks. hvordan informantene praktiserer sosialt arbeid på den politiske arenaen, utviklet seg til kategorier som jeg siden delte i underkategorier. Dette var en prosess hele tiden å sammenligne indikasjoner og lage begrep etterhvert som jeg fikk ny innsikt. Når kategoriene var dannet, avgjorde disse forutsetningene ny leting. Arbeidet var pendling mellom informantenes utsagn og fortolkninger, min fortolkning og kategoriene som vokste frem. Da empiridelen var ferdig, begynte en ny prosess, nemlig å tolke mitt materiale opp mot teorien. Den nye prosessen var i forhold til teorien og den lignet på arbeidet med empirien jeg hadde foretatt. Jeg leste Habermas teori og prøvde å forstå de ulike aspekter av hans tenkning. Jeg fortolket dem, relaterte dem til eget arbeid og vice versa. Dette ble pendling mellom teori og empiri. Etersom jeg brukte abduktiv strategi, var jeg ikke ute etter å

Jeg passet imidlertid å lese intervjuene i helhet flere ganger for ikke å overse noe som ikke var fremhevet. Da skrev jeg kommentarer i margen, for å finne dem igjen under skrivingen.

generalisere eller komme fram til logiske konklusjoner i mitt analysearbeid. Jeg relatere mine observasjoner til teori for å produsere mulige fortolkninger. Dette gjorde jeg gjennom å beskrive, og fortolke det sosiale arbeidet i rammen av de nye ideer jeg fikk ut fra Habermas' teori. Prosess som denne kan betraktes er en variant av grounded teori, men følger ikke logikken å oppdage nye fakta, men er mer en ny måte å sette de sammen (Dey 2007:91).

3.3 Kvalitativ intervjuing

Den kvalitative intervjuingen viste seg å være godt egnet for å svare på mine forskningsspørsmål, men brukt alene vet vi at den har sine svakheter. Heritage (1992 i Silvermann 2000:291) hevder at det er feil å betrakte de verbale ytringene i et intervju som om de kommer i stedet for observerasjon. Videre hevder Drew og Heritage (1992 i Silvermann 2000:291-292) at dette har direkte innflytelse på hva vi tenker på som relevante data. De mener at kvalitative forskere forsøker gjennom intervjuingen å komme inn i den "svarte boksen" på sosiale institusjoner for å få tak i interne prosesser og praksiser. De mener slike studier lider av to problemer: Antakelsen om stabil virkelighet eller kontekst i beskrivelsene og kløften mellom ideer og handlinger, mellom det informantene sier og hva de gjør (Webb og Stimson, 1976 i Silverman 2000:292; Gilbert og Mulkay, 1983 i Silverman 2000:292). I denne undersøkelsen kunne det ha vært hensiktsmessig metodisk sett, også å observere informantene utføre sine aktiviteter på den politiske arenaen. På den måten kunne vi ha fanget opp deres aktiviteter og sett eventuelle misforhold mellom det de sier at de gjør og det de faktisk gjør. Å foreta en slik feltforskning kunne ha gitt et mer nyansert og troverdig bilde av deres aktiviteter. Jeg ville ha sett deres sosiale arbeid i praksis i stedet for kun å forholde meg til deres representasjoner. Dessuten ville slikt feltarbeid vært mer i samsvar med den kritiske teoretiske tilnærmingen jeg valgte. Et av prinsippene i kritisk diskursanalyse er i følge Wodak å foreta feltarbeid for å studere objektet når det blir undersøkt, det vi si å studere det fra innsiden for å danne grunnlag for videre analyse og teoretisering. Denne tilnærmingen er for å unngå å tilpasse dataen til å illustrere en teori. På den måten er det mulig å foreta både bottom-up og top-down tilnærming på samme tid. Dette betyr å fange både et innenfra- og et utenfra-perspektiv på samme tid (Wodak 2007:188). Avgjørelsen om ikke å drive feltarbeid var kun av pragmatisk art. Innenfor rammen av en 30 stp. masteroppgave hadde jeg ikke tid og ressurser til det. Jeg valgte å bruke halvstrukturerte intervju som redskap, for på den måten å gi mest mulig plass til informantenes

synspunkter og samtidig ha en viss styring på hva slags tema som ble tatt opp og belyst. Ut fra selve temaet, og denne antakelsen, ble en intervjuguide utarbeidet på forhånd (se Vedlegg II).

3.4 Kvalitet og gyldighet

Det blir noen ganger stilt spørsmålstegn ved kvalitet og troverdighet i kvalitativ forskning. Generelt er kvalitet knyttet til gjennomsiktigheten av selve forskningsprosessen, mens troverdighet har med gyldigheten av funn og resultater å gjøre. Disse spørsmålene er ofte forbundet med diskusjoner om validitet i forhold til metode og reabilitet i forhold til data. Validitet er som regel vurdert ut fra i hvilken grad beskrivelsene representerer det sosiale fenomen som det referes til (Hammersley 1990:57 i Silverman 2000:301). Reabilitet dreier seg derimot om spørsmålet om forskjellige forskere kan relatere funnene til samme kategori eller om dette kan gjøres av samme forskere ved forskjellige anledninger (Hammersley 1992:67 i Silverman 1990:301). Validiteten i vår undersøkelse ville ut fra dette dreie seg om å teste f.eks. om de begreper islandske sosialarbeidere bruker for å beskrive sosialt arbeid og de fremhever som dets hovedingredinsjer, helhetssyn, erfaringsbasert kunnskap, kritisk tenkning, løsningsorientering og kommunikasjon er "sanne." Vi måtte bevise at det jeg beskriver som sosialt arbeids praksis er slik i virkeligheten. Reabiliteten ville være sikret hvis andre forskere ville spørre mine informanter samme spørsmålene og få nøyaktig de samme svarene. En annen måte å sjekke reabiliteten ville være at jeg spurte en annen gruppe sosialarbeidere f.eks. i Norge som har erfaringer fra den politiske arenaen, de samme spørsmålene som jeg spurte de islandske informantene. Hvis de ville bruke presis de samme begrepene for å beskrive sosialt arbeid, ville reabiliteten være sikret. Hvis vi hadde brukt et kvantitativt spørreskjema, f.eks. bygget på den empiriske modellen Margaret Dietz Domanski har utviklet (Domanski 1998) og forskerne fra Sør Afrika, Australia og New Zealand (Gray et al. 2002) brukte i sin undersøkelse, ville dette ha vært mulig. Men ettersom vi bruker kvalitativ intervjuing som bygger på antakelsen om at informantenes meninger er intersubjektive og blir vedlikeholdt av gruppen gjennom stadig interaksjon, ville det bli vanskelig å måle reabiliteten på den måten. Det ville heller ikke være mulig å ta hensyn til kontekstuelle forskjeller. Sosiologene Seale, Gobo, Gubrium og Silverman hevder at mange kvalitative forskere ikke har vært interessert i

spørsmål angående validitet og reabilitet og ment de har vært positivistiske¹ målestokker. Etter 1990 har den positivistiske merkelappen imidlertid blitt tatt bort fra disse konsepter i den kvalitative forskning og nye vært utviklet (Seale et al. 2007:377). Reason og Bradury (2001:5) fremstiller f.eks. fem kriterier som kan bli brukt som målestokk for å vurdere kvalitet og gyldighet i aksjonsforskning. Selv om denne oppgaven ikke kan defineres som aksjonsforskning, finner jeg kriteriene relevant for mitt arbeid.

De dreier seg om:

- 1) I hvilke grad forskningen demonstrerer viktighet og holdbarhet.
- 2) I hvilken grad den forholder seg til spørsmål knyttet til praksis.
- 3) I hvilken utstrekning den demonstrerer god relasjonell praksis, i forhold til f.eks. demokrati og samarbeid.
- 4) I hvilken grad den forholder seg til betydningsfulle spørsmål.
- 5) I hvilken grad den tar med i betraktning ulike kunnskapssyn.

Det er vanskelig å vurdere og forutsi konsekvensene av arbeidet som nå produseres i forhold til viktigheten og likeså holdbarheten av kunnskapen. Kunnskap som produseres må vurderes i forhold til annen kunnskap som er tilgjengelig innenfor samme tema. Når det finnes liten kunnskap om et tema, trenger det ikke bety at emnet ikke er aktuelt. Det kan dreie seg om kunnskap som blir vurdert som upassende, fordi den tjener ikke rådende interesser. Å rette oppmerksomheten på relasjonen mellom fag og politikk kan eventuelt oppfattes som det samme som å gjøre sosialt arbeid mindre faglig. Det vil eventuelt ikke tjene rene profesjonelle interesser. Vi kan imidlertid fastslå at spørsmålene i denne oppgaven er knyttet til praksis. Oppgaven handler om hvordan sosialt arbeid praktiseres. Ved innsamlingen av data, dvs. under intervjuingen, mener jeg at den relasjonelle praksisen var god. Informantene var meget positiv i forhold til å formidle sine erfaringer og flere ga uttrykk for at de ofte hadde tenkt at erfaringene måtte være relevante i forskningssammenheng. Forholdet mellom meg og informantene var jevnbyrdig og basert på likeverdighet. I hvilken grad spørsmålene som blir tatt opp i denne undersøkelsen er betydningsfulle, vil kunne variere alt etter hvem som vurderer dem. Noen vil kunne finne dem aktuelle mens andre vil kunne oppfatte dem som uheldig i forhold til den generelle kunnskapsutvikling i sosialt arbeid. De forskjellige måtene å tilegne seg kunnskap var

---

¹Positivism er søken etter lover knyttet sosial atferd (Silverman 2000:300).

drøftet i forrige kapittel og der var konklusjonen at feltarbeid, dvs. observasjon av informantenes aktiviteter, ville ha beriket denne undersøkelsen. I kapittel 3.2. ga jeg en nøyaktig beskrivelse av innsamlingsprosessen og hvordan datamaterialet ble behandlet. I fremstillingen av dataene var empirien fremstilt i kapittel 4.0. uten mine tolkninger. På den måten er mulig å se konkrete utsagn som illustrerer funnene, det som tolkes som svar på analysespørsmålene og siden støtter opp under analysen. Målet med dette er å gjøre forskingsprosessen gjennomsiktig. Dette gjør det mulig for andre å se hvordan selve konstruksjonen har foregått og gjennom tilgangen til den ubehandlede datamaterialet vurdere muligheter for andre og alternative fortolkninger

3.5 Tilnæringsmåten

I de historisk-hermeneutiske vitenskaper er det forståelsen av mening som utgjør det som betraktes som fakta og de blir til, først og fremst gjennom de normene som fastsetter dem. Informantenes verden av mening åpner seg for forskeren kun i den utstrekning hans verden samtidig belyses (Habermas 1978:309-310). Slik jeg forstår Habermas betyr dette at vi som forskere må ta med i betraktning at vår forståelse har begrensninger og vi kun kan forstå informantene i den utstrekning deres meninger kan relateres til vårt grunnlag for å forstå. Den tyske sosiologen Gadamer (1900-2002) kaller disse forutsetninger forforståelse og mener de er betingelsene for at vi kan forstå noe. Dette betyr at vi må starte med noen ideer om hva vi skal lete etter og rette vår oppmerksomhet mot dem. Uten slike ideer ville vår undersøkelse ikke ha noen retning (Gilje og Grimen 2002:171-172). Forskerens forforståelse har mange komponenter, bl.a. språk og begreper, trosoppfatninger og personlige erfaringer. De henger sammen i et mer eller mindre løst forbundet system. Forforståelsen er da holistisk, dvs. de forskjellige elementer bygger på hverandre, understøtter hverandre og passer sammen uten at de nødvendigvis lar seg avlede fra et logisk sett av prinsipper (ibid:175). En viktig hermeneutisk innsikt er at meningsfulle fenomener kun kan forstås i den sammenheng eller konteksten der de forekommer. Den hermeneutiske sirkel peker på forbindelsen mellom det vi skal fortolke, forforståelsen, og konteksten som den tolkes i. Fortolkningen består av stadige bevegelser mellom del og helhet, mellom det vi skal fortolke og konteksten det skal tolkes i, eller mellom det vi skal fortolke og vår forforståelse (ibid:178). Etersom informantene allerede bærer på sin fortolkning og forståelse av seg selv og andre og av verden, må vi forholde oss til en verden som allerede er fortolket. Dette kaller den engelske sosiologen Anthony Giddens dobbel hermenautikk (ibid:168-

169). I intervjuene kommer vi i dialog med informantene. To problem kan knyttes til forskerposisjonen i en slik dialog. For det første er det fare for å overidentifisere oss med deres holdninger og synspunkter og for det andre er det mulig å underidentifisere oss med dem. Dette er i litteraturen omtalt som ”mangel på distanse” (go native) og ”for stor distanse” (etnosentrisme) (Kalleberg i Hammersley og Atkinson 1996:11). Den amerikanske antropologen Clifford Gertz bruker begrepene erfaringsnær og erfaringsfjern og refererer til denne forskjellen mellom nærhet og distanse. En informant kan på en naturlig måte og uten å anstrenge seg definere det hun eller andre ser og føler og kjenne likhetene når hun merker det samme hos andre. Dette kalles erfaringsnære begreper f.eks. redsel. Et erfaringsfjernt begrep er derimot når en spesialist, f.eks. en forsker, bruker begreper for å nå sitt forskningsmessige mål. Ordet for redsel ville da f.eks. være fobi eller ennå mer erfaringsfjernt som ”dysyntonic” (Gertz 1983:57). Når en forsker på eget fag, er det en viss fare for å overidentifisering, og når en gjør det i forhold til en gruppe, kan det bety at en underidentifiserer seg med en annen gruppe (Kalleberg i Hammersley og Atkinson 1996:11). Når informanter i tillegg tar en bevisst stilling i forhold til bestemt gruppe, i vår undersøkelse utsatte grupper, er det viktig å være oppmerksom på dette. Overidentifisering med informantens holdninger og synspunkter innebærer eventuelt også overidentifisering med den gruppen de omtaler, og det kan bety underidentifisering med andre grupper, både faggrupper og andre borgere i samfunnet. Kalleberg (ibid:11) hevder at den store utfordringen i feltforskning er å bevege seg mellom nærhet og distanse. Gilje og Grimen mener spørsmålet om hvordan erfaringsnære beskrivelser og erfaringsfjerne begreper og beskrivelser integreres danner utgangspunkt for noen av de mest grunnleggende problemer i forhold til fortolkning og forståelse i samfunnsvitenskapen (Gilje og Grimen 2002:171). Bourdieu hevder at det er en fare for at samfunnsforskere ser på sitt forskningsobjekt som substans og betrakter den sosiale verden på samme måten som en geolog som undersøker berg hun eller han kan betrakte som noe i og for seg. Slik er det ikke innenfor samfunnsvitenskapen der forskeren er en del av det samfunnet hun eller han skal undersøke. Dette betyr at forskningen, selve konstruksjonsarbeidet, må objektiviseres (Bourdieu 1992:229). Objektiveringen innebærer at det blir tatt i betraktning at konstruksjonsarbeid også er et objekt og del av forskningsobjektet (ibid:236). I den sammenhengen er det viktig i følge Bourdieu ikke å lene seg til automatisk tenkning, som tankebaner i et fag kan gjøre, dvs. det som påvirker hvordan en ser på sitt forskningsprosjekt. Det er de begreper, teorier og modeller som vi tilegner oss gjennom vårt fag som påvirker måten vi ser, mener han (ibid:251). Bourdieu

hevder at vi må snu blikket for å skape et nytt blikk der hele synet på den sosiale verden blir forandret (ibid:251). Dette hevder han kan skje gjennom brudd med de vanlige prekonstruksjoner, prinsippene som er anvendt i selve konstruksjonsarbeidet: Måten å tenke på, konsepter og metoder som arter seg som sunn fornuft. Det dilemmaet vi må leve med er at de redskaper, begreper og teorier vi bruker i konstruksjonsarbeidet også kan være prekonstruerte konstruksjoner. Bourdieu anbefaler at vi hele tiden minner oss selv på at det vi er ute etter å beskrive, selve objektet er sammenfiltret i nettverk av relasjoner som fremhever dets ulike egenskaper (ibid:228). Derfor må vi stille oss kritisk til vårt eget bidrag i konstruksjonen av objekter (ibid:235). Dette forstår jeg som refleksivitet i praksis og det er denne refleksiviteten som er forutsetning for objektivitet slik den er forstått ut fra kritisk teori.

3.6 Abduktiv forskningsstrategi

Abduktiv forskningsstrategi tilhører den hermeneutiske tradisjonen. Dens tilnærming er stadig bevegelse mellom teori og empiriske data (Wodak 2007:188). Blakie beskriver den abduktive tilnærmingen slik: sosiale aktører fortolker sine aktiviteter sammen og språket inneholder deres meninger og danner deres sosiale realitet. Disse meningene er ikke private men intersubjektive og blir vedlikeholdt av gruppen gjennom stadig interaksjon. Den abduktive strategien trekker inn den ontologiske¹ slutningen som ser på sosial virkelighet som aktørens sosiale konstruksjon. Deres konstruksjon eksisterer ikke uavhengig av deres felles sosiale aktiviteter. Den sosiale virkeligheten er en symbolsk verden av meninger og fortolkninger. Virkeligheten som forskere undersøker har derfor blitt fortolket før forskeren fortolker den. Disse antakelsene er derfor mer relative enn absolutte (Blakie 2000:115-116). Slik jeg forstår dette, innebærer det, at det ikke finnes en virkelighet men mange mangfoldige og forandrelige sosiale realiteter (Blakie 2000; Mol 2005; Law 2004). Den epistemologiske² antakelsen ser på sosial vitenskap som avledet av hverdagskonsepter og meninger, fra sosialt konstruert felles kunnskap. Den abduktive strategien innebærer konstruksjon av teori som har sitt grunnlag i de hverdagslige aktiviteter og/eller språket og meningene til aktørene. Kategorier og konsepter blir dannet på denne beskrivelse av deres aktiviteter og meninger og former basis for forskerens forståelse og forklaring av forskningsobjektet. På et nivå er dette gjen-beskrivelser av aktørens hverdagslige beskrivelser, men nå på et på vitenskaplig

---

¹Ontologi er læren om det som er eller eksisterer (Gilje og Grimen 1993: 322)

²Epistemologi er læren om, hvordan vi tilegner oss og begrunner vår viten (Gilje og Grimen 1993:322).

språk. På et annet nivå kan disse gjenbeskrivelser utvikle seg til teorier som går utover den hverdagslige kunnskapen og inkludere tilstander som aktørene ikke er klar over (Blakie 2000:116).

DEL IV. EMPIRI OG ANALYSE

4.0 Empiri

Nå skal vi se på det empiriske materialet som er kommet fram gjennom informantenes fortellinger og refleksjoner over deres aktivitet som sosialarbeidere på den politiske arenaen. Jeg har med å bruke analyse spørsmål, valgt ut essensielle deler av deres fortellinger som etter mine vurderinger er relevante svar på analyse spørsmålene og representerer hovedfunnene i oppgaven. Først presenteres bakgrunnsopplysninger, fakta om informantene. Dette er opplysning om deres kjønn, alder, utdanning, yrkesaktivitet og aktivitet på den politiske arenaen.

4.1 Informantene

Informantene var 6 kvinner i alderen ca. 45-60 år. Samtlige var utdannet sosialarbeidere i tidsrommet 1980-1995. En hadde i tillegg til sosialarbeiderutdanningen også BA-grad i statsvitenskap. Halvparten er utdannet fra Universitetet på Island og halvparten i utlandet. Halvparten har mastergrad, en av dem i sosialt arbeid, mens to har mastergrad i beslektete fag. To har mastergrad fra utlandet. Informantene hadde arbeidet i forskjellige kommunale, statlige og private institusjoner og organisasjoner. Alle hadde erfaring av å arbeide i ordinære sosialarbeiderstillinger som saksbehandlere innenfor sosial- eller helsetjenesten. To hadde erfaringer fra å arbeide som overordnede ledere og en hadde erfaring av å arbeide for interesseorganisasjon. De fleste informanter hadde vært politisk aktive før de begynte å arbeide partipolitisk. De hadde vært aktive i ulike politiske sammenhenger, f.eks. kvinnepolitisk, studentpolitisk, i grasrotorganisasjoner, aksjonsgrupper og i fagforenings-sammenheng. Deres aktivitet på kommunenivå er etter 1982, og de har vært politikere i tidsrom fra 4 til 16 år. En har også vært statlig politiker. Halvparten har vært politikere på heltid. Som kommunepolitikere har de foruten å sitte i kommune- eller bystyret også siddet i forskjellige råd og nemnder på kommunalt og statlig nivå. Flere har erfaring fra lederskap i disse, f.eks. i velferdstyrer (sosialstyrer). Noen har hatt tillitsverv som ordfører, rådmann og representant på Alþingi. Her vil det primært bli henvist til deres erfaringer fra kommunalt nivå.

4.2 Informantenes fortolkninger

Her presenteres de empirinære beskrivelser som informantene gir av sine hensikter og aktiviteter som sosialarbeidere på den politiske arenaen. Disse fremstilles gjennom våres hverdagsspråk, det språket vi benytter i det sosiale arbeidet. Intervjuene foregikk på vårt morsmål, islandsk. Sitatene kan derfor ikke betraktes som helt identiske, språkmessig sett. Den empiriske delen består av oversettelser og gjengivelser av informanters beskrivelser og refleksjoner. Disse gir innsikt i hvordan de fortolker sin situasjon og fremstilles her uten mine eksplisitte fortolkninger¹. Beskrivelsene er svar på analyse spørsmålene som ble utarbeidet etter innsamling av datamaterialet. Disse er foretatt tematisk på tvers av intervjuene og handler om a) informantenes hensikter med sin politiske deltakelse, b) årsakene til at de velger politikerrollen for å fremme sine interesser, c) hvordan de driver sosialt arbeid på den politiske arenaen og d) hvordan de ser på sosialarbeiderrollen generelt i forhold til politiske myndigheter.

4.3 Sosialarbeidere blir politikere for å arbeide med velferdssaker

Ingen informant nevner private eller personlige motiv for å bli politiker. Samtlige refererer til sitt arbeid, sin stilling som sosialarbeider innenfor den offentlige sosial- og/eller helsetjenesten, samt i arbeidet med interessegruppe. Det er kunnskapen om livsvilkårene til utsatte grupper som utgjør fundamentet for deres valg. De er overbevist om at kunnskap om sosiale omstendigheter kan lede til samfunnsendringer. Det er to faktorer som har påvirket deres valg om å stille seg på liste til kommunevalg. For det første har de selv valgt å gjøre dette ut fra deres erfaringer fra å arbeide med mennesker med sosiale problemer. For det andre har de blitt oppfordret av andre til å delta politisk på grunn av disse erfaringene. For noen har begge deler hatt innvirkning. Det mest brukte uttrykket i intervjuene var ordtaket “að vita hvar skórinna kreppir”, å vite hvor skoen trykker. Denne formuleringen brukte de om sin kunnskap, også når de begrunnet sitt valg.

“Når en arbeider med saksgrupper, og man kjenner så sterkt hvor skoen trykker, da er det egentlig intet annet å gjøre enn å gå over til den andre siden og ta opp kampen.”

---

¹Det er viktig å ta i betraktning at selve oversettelsen ikke er en gjennomsliktig nøytral prosess. Det er ikke kun forskerens og oversetterens forforståelse som kan ha innvirkning på hvilke ord og begreper som velges på norsk. Kjennskapen til det norske språket og kontekstuelle variasjoner av ord og begreper kan også ha innvirkning på valget. I den grad det er mulig, har jeg oversatt ordrett ut fra den islandske konteksten, selv om dette noen ganger har gått utover den norske måten å ordlegge seg på.

En annen informant uttrykte:

“Det er min erfaring som sosialarbeider som har innvirkning på at jeg vil være i politikk. Jeg er i politikk på grunn av disse velferdssaker.”

Det er to grunner til at informantene velger å forlate sine ordinære sosialarbeiderstillinger. Dette gjør de fordi de ikke har oppnådd tilstrekkelige resultater i sitt arbeid, eller det motsatte, fordi de har oppnådd gode resultater. Det førstnevnte begrunner de ut fra hindringene de selv møter i arbeidet og ser at de menneskene de arbeider med også møter. Hindringene er årsaken til at disse mennesker må søke hjelp. I stedet for å arbeide for å få til endringer, gjennom ordinær tjenestevei, har informantene som mål selv å forandre systemet, premissene, for det sosiale arbeidet gjennom den politiske kanal.

“Da forsøker jeg å arbeide for å forandre, påvirke omstendighetene som har holdt menneskene i lenker, eller det (hindringer red.) som mennesker har støtt på. Ja, det er på en måte mitt mål.”

Samme type argumentasjon blir brukt når informantene mener de i sitt arbeid innenfor institusjoner har forsøkt å dekke behov til mennesker med sosiale problemer og ikke fått til de nødvendige endringer på grunn av manglende forståelse fra overordnede eller politiske myndigheter. I slike tilfeller har de gjort en innsats for å få til forandringer. Når de ikke når frem med sine synspunkter, har de ikke følt det etisk forsvarlig å fortsette å arbeide i dette systemet, sammen med disse ledere eller politiske myndigheter, uten forandringer. Konsekvensen av dette beskriver en informant slik:

“Da har jeg funnet en annen kanal, der jeg føler jeg kan påvirke, og det er politikken. For å ha innflytelse på disse faktorer, fordi jeg har opplevd å gå på vegger¹, fordi det ikke er forståelse.”

---

¹Å gå på vegger ”að ganga á vegg” betyr på islandsk, å møte stor motstand.

I slike tilfeller er det å ikke lykkes å få gjennomført forandringer som blir brukt som begrunnelse, mens i andre tilfeller er det å lykkes i sosialarbeiderjobben det som fører til at en vil oppnå flere forandringer. Da hadde en informant vært flink å arbeide for å fremme rettigheter for utsatte grupper gjennom arbeid med interessegruppe, og hennes gode resultater førte til reaksjoner fra miljøet. På grunnen av sin innsats ble hun oppfordret av brukere og samarbeidspartnere til å bli politiker for å kunne benytte sin kunnskap i større grad for å kjempe for utsatte gruppers rettigheter på den politiske arenaen. Hun fortalte:

”Da jeg jobbet sammen med ei brukergruppe, begynte jeg å høre gang på gang fra pårørende og samarbeidspartnere at jeg burde være i politikken. Jeg hadde så sterk overbevisning om hvordan tjenesten skulle planlegges for denne gruppen og andre grupper som har særstilling i samfunnet.”

Flere informanter har blitt oppfordret av andre til å benytte sin kompetanse på den politiske arenaen. Det er både brukere av velferdstjenestene og andre politikere som har oppfordret dem til å stille seg på liste. En informant beskrev det slik:

”Jeg ble bedt om å være på lista; jeg tror det var bl.a. fordi de ville ha sosialarbeidere på grunnen av kjennskapen til sosialpolitiske saker, og det er der man posisjonerer seg selv og andre vil plassere en. Det er i sosialpolitikken.”

En annen uttrykte det slik at hennes engasjement i arbeidet med minoritetsgrupper hadde bidratt til at hun ble oppfordret til å delta i politiske aktiviteter.

”Kanskje man har vært rekruttert fordi man har vært talsperson gjennom tiden for kvinner og forskjellige grupper. Da er det ikke unaturlig å være bedt om å være med i gruppe.”

Det å arbeide forebyggende og forandre vilkårene for mange mennesker, i stedet for å arbeide med enkeltindivider, blir også nevnt som motiv. Dette gjøres gjennom forandring av regelverk og ordninger på den politiske arenaen. Det blir vurdert som gunstig å kunne bidra til endringer for flere.

”Når jeg er i politikken med sosialarbeiderfaringen, da har jeg innflytelse på livsvilkårene til flere enn jeg ville ha hvis jeg arbeidet på individbasis.”

For denne informanten var nytteverdien av hennes handlinger viktig. Det synspunktet, å være til nytte, var det flere som ga uttrykk for. De mente da at de var til mer nytte for mennesker med sosiale problemer som politikere enn som sosialarbeidere. En informant fortalte;

”Jeg benytter min erfaring og min kunnskap. I grunnen tar jeg den til en annen arena der jeg mener den spiller større rolle. Det er mange sosialarbeidere ute i felten som gjør en fantastisk jobb. Jeg tror derimot jeg gjør mer nytte i politikken.”

4.4 Sosialarbeiderne velger politikerposisjonen for å få makt

Når vi prøver å forstå hvorfor informantene valgte politikerposisjonen, må vi ta med i betraktning at informantene ikke fikk direkte spørsmål knyttet til hvorfor de valgte politikerposisjonen fremfor andre posisjoner. De ble derimot bedt om å beskrive prosessen som førte til at de ble politikere. Valget begrunnet de med at i politikerposisjonen ville de få mer makt, mer innflytelse, til å bestemme hvordan behov til mennesker med sosiale problemer blir møtt. Dette impliserer at de med dette søker makten de ikke hadde da de arbeidet som ordinære sosialarbeidere og utførte intensjoner som er innebygd i lover, regler og retningslinjer, med ressurser som stilles til rådighet og utgjør premissene for hvordan arbeidet utføres. Disse bestemmes også av politiske myndigheter. Samtlige forteller at de har valgt politikerposisjonen for å kunne ha mer innflytelse, slik at de kunne forandre vilkårene for utsatte grupper. Når en posisjon er valgt, velges andre bort. Informantene kom ikke uoppfordret inn på at de hadde reflektert over andre valg. To av dem har hatt ledende stillinger før de ble politikere. Den ene ga uttrykk for at det å oppnå innflytelse i forhold til velferdspolitiske saker, også kan være å søke til ledende stillinger innenfor forskjellige departementer, og hun mente det er viktig at sosialarbeidere bruker sin kompetanse til dette. Ingen andre ga uttrykk for at de hadde tenkt på andre alternativer enn den politiske arenaen for å oppnå mer innflytelse i sitt arbeid. En informant mente det er behov for sosialarbeiderkompetansen innenfor politiske miljøer og at de er ettertraktet p.g.a. kjennskapet til velferdssaker. Likevel var det ingen som nevnte at det var ønskelig at flere sosialarbeidere søker til politiske verv. Det er paradoksalt, sett i forhold til deres begrunnelse, at dette har vært deres løsning på å

overvinne hindringene de møtte i sin ordinære sosialarbeiderposisjon. Når de fremhever at sosialarbeidere på grunnen av sin kunnskap og praktiske erfaringer i arbeidet med utsatte grupper er etterspurt i de politiske miljøet, er det ingen som legger vekt på at sosialarbeidere bør imøtekomme dette behovet og søke til politiske posisjoner. Men de mener imidlertid at sosialarbeidere generelt kan forholde seg aktivt til politikere. En av informantene uttrykket det slik:

”Sosialarbeiderne kan tenke i valgperioder, forberede seg til valg, presentere saker på riktig tidspunkt; det er veldig viktig. De kan velge ut politikere; det nytter ikke å snakke med alle.”

Informantene var mest opptatt av rollen sosialarbeidere har som talspersoner i forhold til myndigheter og la vekt på samrådsgrupper bestående av sosialarbeidere og politikere på kommunalt nivå som best egnet til å få et fruktbart fagpolitisk arbeid.

4.5 Sentrale konsepter i sosialt arbeid

Informantene mener deres arbeid på den politiske arenaen har mange likhetstrekk med ordinært sosialt arbeid, og alle mener de bruker sin yrkeskompetanse på den politiske arenaen. Følgende sitat belyser godt hva som er essensen i informantens forståelse av de felles kjennetegn på sosialarbeiderens og politikerens rolle:

“Det å være talsperson og ha kritisk tankegang og bidra til forandringer. Det jeg gjorde som sosialarbeider, det var å bidra til forandringer, finne løsninger og alltid være i den løsningsorienterte tankegangen. Og ikke være opptatt av hindringene, å rydde dem av veien.”

Viktigheten av talspersonsrollen gikk som en rød tråd gjennom intervjuene, og alle mente den var like aktuell på begge arenaer.

”Både sosialarbeidere og politikere skal arbeide mot urettferdighet. Vi skal snakke for dem som ikke kan gjøre det selv.”

Samtlige informanter la vekt på at sosialt arbeid på den politiske arenaen ikke dreier seg om individuelt sosialt arbeid. De var meget bevisst på at politikerens arbeid er på samfunnsnivå og ut fra et samfunnsperspektiv og alle er opptatt av at det ikke er politikeres oppgave å behandle enkeltsaker. De gir uttrykk for at de er opptatt av samfunnets lovmessige plikt i forhold til mennesker med sosiale problemer når de kommer inn på den politiske arenaen. Når de beskriver sine handlinger på den politiske arenaen bruker de faglige begreper fra sosialt arbeid. De hevder at deres arbeid er basert på: a) helhetssyn, b) erfaringsbasert kunnskap, c) kritisk tenkning, d) løsningsorientering og e) kommunikasjon. Vi skal nå se nærmere på dem.

A) For det første er det helhetstenkning i sosialt arbeid, noen brukte begrepet vidsyn, som de anser som det primære i deres tilnærming. Helhetstenkningen definerer en informant slik:

“Det er i grunnen å ha alle tråder i sine hender og se hva som virker sammen og hva som ikke gjør det og se under overflaten.... vidsynet, helhetssynet er fagets kjerne og denne sosiale bevisstheten om hvordan samfunn virker og hva du kan gjøre for at det virker bedre.”

En annen definerer helhetssyn som det å kunne benytte andre faggruppers fagkompetanse til å danne helhetssyn. Hun mener dette er sosialarbeiderens spesialkompetanse: Det å ha trening i å koble sammen individ, gruppe og samfunnssystem og se sammenhengen mellom dem, å påvise hvordan de virker sammen og å være representant for dette synet. Dette, mener informanten, gjør sosialt arbeid bedre egnet på den politiske arenaen enn fag som har et mer begrenset perspektiv.

“Helhetssyn er å kjenne, forstå og ha kunnskap om denne sammenhengen, å bruke andres spesialkompetanse til å danne vår spesialkompetanse. Fordi dette er virkelig spesialkompetanse, som er den viktigste kompetansen, fordi samfunnene er blitt så kompliserte.”

B) For det andre refererer de til bruk av erfaringsbasert kunnskap. På den ene siden den teoretiske og praktiske kunnskapen de har tilegnet seg gjennom utdanningen. På den andre siden kunnskapen som den sosiale virkeligheten, livsvilkårene til mennesker med sosiale problemer, de har opparbeidet gjennom det sosiale arbeidet.

“Jeg bruker min kunnskap og erfaring, fordi jeg vet forskjellige ting, som mange andre (politikere red.) mangler om den reelle situasjoner til menneskene i byen.”

“Sosialarbeidere er faggruppe som alltid kjenner til omstendighetene som omhandles i politikken.”

“På tinget kunne jeg være mer troverdig på forskjellige områder fordi folk visste om min kunnskap og arbeid med forskjellige målgrupper som jeg hadde jobbet med som fagperson. Da er det ingen som tviler på din troverdighet som politiker.”

C) For det tredje bruker de kritisk tenkning i sitt arbeid. Denne dreier seg om at som sosialarbeider vurderer de stadig om det de gjør er det den beste måten de kan imøtekomme de individer og grupper de jobber for.

“En del av det å være sosialarbeider er alltid å se med kritiske øyne på omgivelsene og samfunnet og omstendighetene du jobber i, og når jeg sier kritisk, mener jeg det ikke negativt, men å vurdere hva er godt nok, og hva ikke er det. En del av det er å se, hva som er muligheter og hva er hindringer og hvordan jeg kan fjerne hindringene, som står i veien for de mennesker jeg jobber for, slik at de omstendighetene jeg jobber i kan åpne for flere muligheter.”

“Jeg mener sosialarbeiderne skal ikke bare jobbe med de sakene de får inn på sitt bord. De skal også vurdere, hva alle disse sakene forteller dem og formidle det videre.”

D) For det fjerde bruker informantene løsningsorientert fokus i sitt arbeid. De er opptatt av at det er viktig å ha ei positiv holdning og hele tiden lete etter løsninger heller enn å se på hindringene. Dette kommer tydeligst frem når de snakker om lover og regler.

”Det jeg gjorde som sosialarbeider, det var å bidra til forandringer, finne løsninger og være alltid i den løsningsorienterte tankegangen. Og ikke være opptatt av hindringene, å rydde dem av veien.”

“Jeg har alltid vært bevisst på det i mitt arbeid og, når en skal lage ordninger som holder, må en ganske enkelt forandre lovverket, og jeg har alltid visst hva som trengs for å gjøre det.”

E) For det femte er det kunnskap om kommunikasjon. På den ene siden var det kunnskap de benyttet når de forhandlet om forskjellige saker. Følgende sitater illustrerer dette:

”Jeg lærte alt mulig om kommunikasjon (i sosialarbeidutdanningen red.), hva er god kommunikasjon og hvordan du kan oppnå resultater. Det benytter jeg i forhold til politiske motstandere. Ikke å lage unødvendige vegger, å kunne forhandle uten å gi etter, fordi du trenger ikke få alt eller ingenting.”

“Å bruke samtaleteknikk, kommunikasjonsteknikk for å lese omgivelsene, prøve å finne den riktige tilnærmingen for å presentere saker, å skjønne når en må trekke seg tilbake og jobbe med andre saker.”

“I utdanningen lærer du om ledelse og organisering av prosjekter. Du er saksleder. Du har kunnskapen og ferdighetene i kommunikasjon for å kunne arbeide innenfor et system, innenfor en administrasjon.”

På den andre siden brukte de kunnskap om kommunikasjon når diskusjoner ble brukt kreativt for å finne løsninger.

“Det å kunne diskutere helt til bunns og ikke være redd de konflikter som kan dukke opp.”

“All den flotte, faglige, politiske jobben som blir utført på det området (i forhold til innvandrere red.). Det blir gjort gjennom et godt samarbeid, i samarbeidsgruppe mellom politikere og sosialarbeidere. Da forekommer en spesiell samtale der ideene til sosialarbeiderne og erfaringene fra hverdagslivet kommer frem.”

Informanten som har lengst erfaring innenfor politikken var den som var mest opptatt av dialogen mellom politikere og sosialarbeidere og ga uttrykk for gode erfaringer i et slik samarbeid.

4.6 Sosialarbeidere er talspersoner og samarbeidspartnere

Alle informantene mener at det å analysere, dokumentere og formidle opplysninger om sosiale problemer er det essensielle i sosialt arbeid overfor politiske myndigheter. De hevder at sosialarbeidere sitter inne med kunnskap om samfunnsforhold, og det er formidling av denne kunnskapen som er viktig i forhold til de politiske myndigheter. En informant som i sin politikerposisjon flittig har dratt ut til sosialarbeidernes arbeidsplasser, uttrykker det slik.

“Derfor har jeg holdt møter der jeg sier til sosialarbeiderne: Dere skal være “media” for oss politikerne, dere vet hvor skoen trykker i bysamfunnet. Dere skal si fra hvis noen regler eller ordninger er urettferdige. De menneskene dere jobber med er ikke de som er på førstesiden i avisene, de er ikke de som bråker i samfunnet. Hvis dere som sosialarbeidere ikke bråker om behovene til disse menneskene, er det ingen som gjør det.”

En annen formulerte det slik:

“Hvordan kan politikere vite hvor skoen trykker i samfunnet vi bor i? Hvordan kan de vite at det er behov for økt og bedre service for en gruppe beboere hvis det ikke kommer fra dem som arbeider med dem?”

Formidlingsprosessen er todelt. På den ene siden formidles innsikt om sosiale forhold sosialarbeiderne får kjennskap til gjennom sitt arbeid. Denne innsikten har ikke

politikere, og formidlingen av den kan ha avgjørende betydning når ressurser prioriteres. Dette gjelder f.eks. når sosial virkelighet presenteres statistisk.

“...hvis vi bare fikk en paragraf om menneskene som står øverst på ventelisten (for kommunale boliger red.), bare et sammendrag fra sosialarbeider, ville det bli nasjonal enighet om å prioritere 500 millioner til spesiell bostøtte.”

På den andre siden gjelder formidlingen dokumentasjon av hva de ressurser sosialarbeiderne har fått til rådighet, brukes til. Når det gis løpende informasjon om forskjellige prosjekter, blir det lettere for politikerne å prioritere flere ressurser, når de vet hvordan de benyttes. Dette er fordi de må også ta hensyn til at dette er skattborgerenes penger.

“Man får ikke penger til noen verdens ting hvis man ikke kan opplyse hva ressursene brukes til.”

“Jeg kan godt få mer penger (til velferdssaker red.), men kun hvis innbyggerne i kommunen er enig om at det blir satt av mye penger til dette formålet. Denne enigheten kommer ikke hvis folk ikke vet hva pengene brukes til.”

Når sosialarbeiderne inntar rollen som talspersoner for de grupper de arbeider med, er det viktig at de ikke snakker fagspråk, men snakker politikens språk som er hverdagspråk.

“Det vi må gjøre er å ta spesialkunnskapen vi har til å analysere situasjonen, og siden bruke kunnskapen om kommunikasjon til å presentere den på en måte som andre kan forstå.”

“Folk må kunne snakke med politikere uten å være høyvitenskapelige, og te seg som vitenskapsmenn; folk kan ha meninger og følelsesmessig rasjonalitet som kan være like gyldig i politikken som andre ting.”

Som talspersoner formidler sosialarbeiderne kunnskap til politikere både direkte og indirekte. Dette gjør de på ordinære møter, f.eks. i velferdsstyret. Dessuten kan de

sende uoffisielle dokumenter direkte til politikere både på kommunalt og statlig nivå. Dette kan f.eks. være beskrivelser av en bestemt problematikk som blir sendt direkte til ministre i forskjellige departementer. Noen legger vekt på at kunnskapen kan brukes for å forutsi problemer.

“Sosialarbeideren er en fagperson, hun skal kunne vurdere sakene til alle medlemmene i en gruppe og sette dem i sammenheng og kunne si med faglig sikkerhet, hvis dette er situasjonen og vi ikke gjør noe vil det føre til verre situasjon hos disse individene, dårligere psykisk helse, verre familierelasjoner, verre økonomisk situasjon, verre tannhelse. Du vet, vi skal kunne si sånt. Hvis vi ikke løser boligproblemet til den enslige moren med de kronisk syke barna, vil det føre til at de igjen havner i den samme situasjonen når de blir voksne med sine barn osv.”

Indirekte formidling skjer når de setter saker på dagsorden gjennom massemedia, skriver artikler, bli intervjuet i avisen, på radio og fjernsyn, og bruker internettets hjemmesider og blogg for å formidle sine synspunkter.

“Som sosialarbeider burde vi være enda mer i mediabildet og fortelle om det vi mener ikke er rettferdig og hvor skoen faktisk trykker. Å snakke for dem som ikke gjør det selv, og det som er ulikt (politikernes red.) er at det er på et faglig grunnlag.”

Noen legger vekt på at sosialarbeiderne i større grad bør innkalle kommunepolitikere til ekstraordinære møter på sine arbeidsplasser for å formidle kunnskap om forhold de mener må forbedres.

Informantene ser ikke kun på sosialarbeidere som formidlere av kunnskap om hva slags tiltak eller ordninger som trengs, men også som direkte partnere i dialog med politikernes om behov og tiltak. Noen informanter legger vekt på at sosialarbeiderne i formidlingen kommer med ideer om hva slags løsninger utsatte grupper har behov for. Etter deres mening foregår de mest fruktbare endringene når denne dialogen etableres og de mener det er like mye sosialarbeidernes ansvar å etablere slike grupper som politikernes. Noen informanter forklarte hvorfor samarbeid er viktig.

”Å sørge for samarbeid. Ja, det er ”bottom-line”, lage samråd, være klarere i formidlingen til politikere....involvere politikere. Jeg gjorde det mye selv da jeg var på begge sider. Jeg vil mene at vi har laget fine løsninger på en del saker, gode tilbud som står sterkt i sosialtjenesten. Du skjønner, når det blir utarbeidet på den måten, da fører det til mer varige ordninger.”

“Sosialarbeidere og politikere kan selvfølgelig jobbe godt i lag for å finne løsninger i saker. Hva trenger å forbedres i lovverket slik at mennesker med problemer kan få det bedre eller at det kommer mer flyt av penger inn i forskjellige seksjoner”

En informant var opptatt av at sosialarbeidere, i tillegg til talspersonsrollen, kan hjelpe medlemmer i forskjellige interessegrupper å få sin stemme hørt. Da blir rollen mer som tilrettelegger, å hjelpe dem å bli hørt der makten ligger.

4.7 Analyse og fortolkning

I det innsamlede datamaterialet, dvs. funnene som her presenteres, har valg av teoretisk perspektiv innvirkning på hvordan informantenes verden blir betraktet. Det fremhever noen aspekter samtidig som andre faller i bakgrunnen (Blakie 2000; Goodwin 2002). I tillegg bestemmer det hva slags ord og begreper som blir brukt for å beskrive de ulike aspekter av informantenes verden og sørger for generelle ideer om konteksten. Perspektivet har dessuten innflytelse på mulige forklaringer (Blakie 2000:161).

Hovedproblemstillingen er:

”Hvordan formidler sosialarbeidere kunnskap til politiske myndigheter?”

For å svare på dette har vi brukt analysespørsmålene som praktiske redskap for å danne grunnlaget for den tematiske fremstillingen av dataene. I siste kapitlet så vi på informantenes resonnementer og hvordan de fortolker og forstår sin aktivitet.

Oppsummering av våre funn er følgende:

- 1) Informantene oppgir sitt arbeid som grunn for å søke til politikerposisjoner. Kunnskapen om livsvilkårene til utsatte grupper er grunnlaget for deres valg. På den ene siden har de selv vurdert det hensiktsmessig og på den andre siden har de vært oppfordret til å bli politikere av pårørende, politikere og av sine

samarbeidspartnere. De forlater sine sosialarbeidersstillinger fordi de ikke har oppnådd tilstrekkelige resultater i sitt arbeid eller på grunn av det motsatte, fordi de har opplevd gode resultater i arbeid med interessegruppe. De slutter i sine sosialarbeidstillinger fordi de støter på hindringer i arbeidet. For å overvinne disse hindringene, velger de å endre premisene for arbeidet og de ser på politikken som kanal til å få til endringer de ikke lyktes å få gjennomført igjennom jobben.

- 2) Informantene har ikke reflektert over andre posisjoner enn den politiske for å få frem endringer. Selv om de fremhever denne posisjonen som meget viktig og at det eksisterer et behov for sosialarbeidernes kompetanse innenfor det politiske miljøet, er det ingen som gir uttrykk for at sosialarbeiderne bør imøtekomme dette behovet.
- 3) Sosialt arbeid på den politiske arenaen drives ut fra samfunnsperspektiv. Informantene bruker faglige begreper fra sosialt arbeid for å beskrive sin tilnærming: Helhetssyn, erfaringsbasert kunnskap, kritisk tenkning, løsningsorientering og kommunikasjon. Disse elementene blir også fremhevet som hovedingredinsjer i sosialt arbeid.
- 4) Å analysere, dokumentere og formidle opplysninger om sosiale problemer er det essensielle i forhold til politiske myndigheter. Formidlingsprosessen er på den ene siden basert på innsikt om sosiale forhold for å opplyse om udekkete behov, og på den andre siden å dokumentere hvordan systemet virker når behov dekkes; målet med begge er å få flere ressurser. Talspersonsrollen er viktigst for å formidle kunnskap til politikere. Formidlingen skjer både indirekte, gjennom media og direkte gjennom samhandling mellom sosialarbeidere og politikere. Diskusjonsforum der sosialarbeidere og politikere drøfter sosiale forhold, blir fremhevet som viktig; dette er for å formidle kunnskap om sosiale forhold og lansere ideer om tiltak.

Vi har sett hvordan informantene forstår og fortolker sine handlinger, hva slags interesser ligger bak deres hensikter, hvorfor de velger politikerposisjonen og hvordan de praktiserer sosialt arbeid på den politiske arenaen. Dessuten har vi sett på deres syn på

sosialarbeidernes rolle i samfunnet. Vi skal nå se på deres erfaringer i lys av Habermas' teorier om erkjennelsesledende interesser, dvs. den praktiske og den refleksive interessen. Når vi forholder oss til den kommunikative rasjonaliteten, velger vi et av de fire aspektene ved handlingen. Vi vil analysere formidlingsprosessen ut fra den normative regulerte handlinges logikk, dvs. hvordan handlingene stemmer overens med gitte normer som gjør de sosialt gyldig. Dette beskriver Habermas som rasjonell fortolkning (Outhwaite 1997:86). Når vi analyserer formidlingsprosessen fokuserer vi på dets form og innhold. Først ser vi på hvordan informantene via den politiske kanalen får den makten de trenger for å hjelpe utsatte grupper. Dette gjør de ut fra et samfunnsperspektiv, som betyr at de ikke kan hjelpe dem på individuelt grunnlag. Vi ser på hvordan språket former den velferdspolitiske diskursen, og sosialarbeidernes muligheter til å forme den. Videre hvordan behovskonseptet dominerer deres fortellinger. Siden går vi over til å drøfte talspersonsrollen som er en monologisk maktposisjon. Vi diskuterer sosialarbeidernes praksis ut fra det mest sentrale konseptet i sosialt arbeid, hjelp til selvhjelp. Vi ser på sosialarbeideres normative grunnlag og ideologi når de definerer premissene for selvhjelpen. Til slutt drøfter vi sosialarbeideres forutsetninger til å endre sitt normative grunnlag og ideologi og hvordan de gjennom samarbeidsorientering kan gå inn i en ny forhandlingssituasjon med utsatte grupper og politiske myndigheter.

4.8 Sosialt arbeid drives ut fra samfunnsperspektiv på den politiske arenaen

Jeg forstår Habermas' erkjennelsesledende interesser slik at det er med den praktiske og den refleksive interessen som drivkraft en arbeider i retning av forståelse og/eller refleksjon. Som vi var inne på i teorikapitlet, er interessene ikke knyttet til spesielle grupper eller samfunn men har med mennesketes utvikling på jorden å gjøre. Når informantene søker til den politiske arenaen for å drive sosialt arbeid, er utgangspunktet deres å få makten de ikke hadde i sine ordinære sosialarbeiderstillinger. Weber hevder: "Den som driver politikk, streber etter makt; enten makt som middel til å nå andre mål, ideelle eller egoistiske, eller makt for maktens egen skyld, for å nyte prestisjefølelsen den gir" (Weber 1971:4). Informantene vil få makt til å fremme interesser til utsatte grupper, og de søker til den politiske arenaen for å kunne gjøre det. Våre funn tilsier at de får den makten de trenger. En informant forteller.

"Som politiker har jeg naturligvis mye makt og stor innflytelse. Selv om man ikke alltid har vært i flertall, da er man kanskje blitt en maktfaktor, bare per se, som person."

En annen fortalte hvordan makten kunne brukes:

”I politikken kan man sette regler som påvirker for hundreder eller tusener av menneske; man sier bare at man vil forandre tjenester til en bestemt gruppe, og så har det bare ringvirkning. Det er noe annet enn individuell tilnærming.”

Det er ingenting som tyder på at informantenes valg har med egoistiske mål å gjøre, eller at de søker prestisjefølelsen per se. Det er først og fremst ideen om at de kan ha innflytelse på hvordan behov til utsatte grupper blir møtt, som de bruker for å rettferdiggjøre sitt valg. På den politiske arenaen arbeider de ut fra et samfunnsperspektiv, og der møter de mennesker som søker deres hjelp.

”Folk søker til politikere etter hjelp. Eksempelvis trenger du bolig og har snakket med sosialarbeideren og har hørt at du har et visst antall poeng, men at det er 200 andre foran deg på ventelisten og at du må vente i to år. Hva gjør du da hvis du holder på å havne på gaten. Du går og snakker med politikere.”

I sin politikerposisjonen kan sosialarbeidere imidlertid ikke hjelpe direkte:

En annen informant forklarte:

”De (politikkerne red.) fordeler ikke leiligheter slik de fleste vil at vi skal gjøre. De fleste som står på venteliste kommer og vil at vi skal prøve å ha innflytelse på utdeling av boliger. Det ville være forferdelig hvis vi gikk inn i det systemet. For vi kan ikke ha oversikten. Vi treffer ikke alle, vi treffer bare noen få.”

Dette kan vi tolke som at kunnskapen om den sosiale virkeligheten, som er fundamentet for sosialarbeidernes inntreden på den politiske arenaen, nyttiggjøres ikke direkte på den politiske arenaen, for å dekke individuelle behov. En informant fortalte:

”Selv om jeg har faglig kunnskap, bruker jeg den ikke i mitt politiske arbeid, unntatt når jeg styrer saker for å påvirke for mange.”

Det sosiale arbeidet på den politiske arenaen praktiseres med andre ord på en annen måte enn i det tradisjonelle sosiale arbeid. Når utgangspunktet er samfunnsperspektiv, innebærer dette at som politikere ivaretar sosialarbeiderne ikke kun interesser til utsatte grupper men interessen til alle innbyggerne i kommunen. Dette fører til at tredjepart i saken er skattbetalerene og dette er informantene bevisst på når de stiller krav om dokumentasjon til sine kolleger i felten, når ressurser bevilges til velferdsstjenester. Ut fra dette ser vi at makten informantene får ikke ubetinget har basis i det sosiale arbeides fundament, der en fremmer interessene til en bestemt gruppe uten å forholde seg til andre grupper i samfunnet og deres behov. Makten de får på den politiske arenaen er også avhengig av de normene som rår innenfor det politiske miljøet. Ingen informant mente at dette var problematisk. Heller ikke relasjonen til partifeller opplevde de som problematisk når det gjaldt prioriteringer av ressurser. Vi ser at det er først og fremst den praktiske interessen som er rådende i informantenes arbeid på den politiske arenaen. Der blir den makten de ikke hadde i sine sosialarbeiderstillinger brukt for å gjennomføre det de ikke fikk gjort gjennom jobben. De bidrar til forståelse av de utsatte grupperes behov og sørger de for flere ressurser til velferdstjenester. Makten blir da, som Weber hevder, et middel til å nå ideelle mål, dvs. til å dekke de utsatte grupperes felles behov. Når sosialarbeidere er blitt politikere kan de nemlig ikke hjelpe mennesker individuelt og på den måten er det politiske arbeidet forskjellig fra sosialt arbeid. Nå skal vi se nærmere på hvordan informantene ivaretar den praktiske interessen når de sørger for å dekke de utsatte grupperes behov.

4.9 Sosialarbeidere kan forme velferdsdiskursen

Det er kunnskapen om den sosiale virkeligheten, livsvilkårene til mennesker med sosiale problemer de har opparbeidet gjennom det sosiale arbeidet som er innholdet i sosialarbeidernes formidling til politiske myndigheter. Det er deres felles forståelse. Den profesjonelle ekspertisen som de bygger sin forståelse på, inneholder en virkelighetsoppfatning, en språkform, et sett av verdier og en rasjonalitetstype. De leverer kriterier for hva som er vesentlig, uvesentlig, saklig og usaklig, begrunnet og ubegrunnet. Deres forståelse er av typen kunnskap som kan utgjøre en premiss-eller kunnskapsmakt som ligger forut for de politiske beslutninger (Østerud et al. 2003:248). De er i en posisjon til å kunne forme den fagpolitiske diskursen. Den franske sosiologen Michel Foucault hevder at: "the way we talk about the world and the way we experience it are inextricably linked – the names we give to things shapes our experience of them and our

experience of things in the world influences the name we give to them” (Foucault 1973: i Oliver 1996:72). Østerud et al. hevder at den kunnskapsbaserte forståelsen fagpersoner har, gir makt som kan prege og utfordre både lekfolks skjønn og deres tenkemåte (Østerud et al. 2003:247). Når sosialarbeidere, i møtet med utsatte grupper, får forståelse for deres livssituasjon, vil de i kraft av sin rolle kunne ha myndighet til å være med på å forme den velferdspolitiske diskursen. En informant forteller at det politiske språket består av hverdagspråk og politiske fraser, og disse frasene har faglig innhold.

“Noen begreper detter inn i politikken og blir bestemte saker..... Selvbestemmelse og selvrespekt og alt det der som har vært snakket om faglig i forhold til funksjonshemmete i de siste femten år. Nå (ved siste kommunevalg red.) ble det plusselig “saken” slik at politikerne godt kan tilegne seg dette. Det er kanskje bare å sette saken i en språkdrakt slik den blir appellerende.”

Carol Lee Bacchi hevder at det er er nyttesløst å betrakte problemer som om de eksisterer uavhengig av måten de blir diskutert og representert. Hun mener at alle beskrivelser av en sak eller et problem er en fortolkning og alle fortolkninger inneholder vurderinger og valg (Bacchi 2005:2). Dette var en av informantene bevisst på. Hun fortalte:

“Jeg mener sosialarbeiderne skal ikke bare jobbe med de sakene de får inn på sitt bord. De skal også vurdere, hva alle disse sakene forteller dem og formidle det videre.”

Bacchi hevder at det som blir definert som nødvendighet å foreta i forhold til en situasjon, er basert på fortolkningen av problemet (ibid:2) Alle informantene definerte sosiale problemer som udekkete behov og ingen stilte spørsmål i forhold til måten problemer de utsatte grupper står overfor blir fortolket. Den amerikanske sosiologen Michael Oliver mener at behovskonseptet som dominerer velferdsdiskursen¹ fører til at velferdstjenester for f.eks. funksjonshemmete ikke bare fratir dem mulighetene til å leve et selvstendig liv, men tar også fra dem respekten for uavhengighet i personlige relasjoner (ibid:65). Det som er intressant i den sammenhengen er ikke kun at informantene er opptatt av behovskonseptet, men at de ikke skiller mellom egne behov og de utsatte

---

¹Diskurs er mere enn kun språket. Diskurs er om samspillet mellom språk og sosiale relasjoner. Noen grupper når å fremme sine interesser med måten de definerer og forholder seg til verden (Hugman 1991:37 i Oliver 1996:73).

grupper behov. Informantens behov, slik de fremstiller dem, er å dekke de utsatte grupper behov. En informant beskriver i et tilbakeblikk sin politiske aktivitet slik:

”Da jeg var i politikken, jobbet jeg med saker som i grunnen var faglige saker. Saker som kunne ha betydning for sosialarbeidere og deres klienter.”

Når behovene til utsatte grupper negliseres, kan sosialarbeiderne havne i en uholdbar situasjon når gjennom sitt arbeid legitimerer dårlig tjenestetilbud. Da får de verken dekket sine egne eller utsatte grupper behov. En informant beskriver prosessen som førte til at hun sluttet i sin jobb slik:

”Ingenting vil skje før bestemte faktorer forandres, og det er ikke i min makt å endre dem, og jeg orker bare ikke å bruke livet mitt på dette. Men, det er vanskelig...Det blir et dilemma, en er også forpliktet til å ivareta interessene til dem som er systemets ofre.”

Sosialarbeidere vil ha behov for å kunne mestre sine arbeidsoppgaver, oppnå resultater med sitt arbeid og på den måten skape en bedre arbeidssituasjon, bedre vilkår for å drive sosialt arbeid. Forbedre betingelsene for sitt eget liv og de grupper de vil hjelpe. Dessuten kan de ha interesse i å utvide sin profesjons domene. Med å bruke behovskonseptet i den velferdspolitiske diskursen sikrer de sin egen posisjon. Dette gjør de i rollen som talspersoner. Talspersoner som forvalter en forståelse majoriteten av befolkningen ikke har. En informant fortalte:

“Jeg bruker min kunnskap og erfaring, fordi jeg vet forskjellige ting om den reelle situasjoner til menneskene i byen, som mange andre (politikere red.) ikke kjenner til.”

Selv om de implisitt definerte sosiale problemer som strukturelle, kollektive problemer og identifiserer seg med de utsattes grupper behov, er deres valg av metoder for å fremme disse kravene, ikke av kollektiv art, men preget av individuelle utspill gjennom talspersonsrollen. Det er kun en av informantene som er opptatt av at sosialarbeidere kan arbeide sammen med utsatte gruppe slik de selv kan la sin stemme bli hørt.

”Jeg ville jobbe mer med grupper, men ikke individuelt, med brukere. Få flere som lever i samme situasjon i gruppearbeid for å bidra til endringer.”

At informantene er så lite opptatt av dette, kan ha mange årsaker. En informant påpekte f. eks:

”Det man så ofte har erfart hos interesseorganisasjoner, det er denne redselen for at fagfolket som jobber direkte i forhold til å yte tjenestene, ikke kan gi et riktig bilde av hva slags tjeneste mangler. De er så farget av det systemet det arbeider i.”

Sosialarbeidere har en felles forståelse av problemene de utsatte grupper står overfor, men de reflekterer ikke over hvordan problemer defineres. De tar ikke eget konstruksjonsarbeid i betraktning. Når talspersonsrollen blir formen som velges for å fremme innholdet, forståelsen av de utsatte gruppers vilkår, er det først og fremst den praktiske interessen som rår. Vi ser at den refleksive interessen blir i mindre grad ivaretatt, både i forhold til fortolkningen av problemene og hvilken form velges for å løse dem. Vi skal nå se på hvordan dette foregår.

4.10 Monologisk posisjon fremmer den praktiske interessen

Informantene mener at det å være talspersoner, enten offisielle, som politikere, eller uoffisielle, som ordinære sosialarbeidere, er godt egnet for å fremme interessene til utsatte grupper. En informant forteller:

”En talsperson er det viktigste som finnes, derfor har jeg aldri sett på politikken som en slags pjestall. Jeg har alltid sett på den som tjeneste for beboere og landsmenn. Jeg har aldri satt meg selv på noen pjestall som politiker, men først og fremst betraktet meg selv som en tjener, som mellomledd for å skaffe løsninger. Det har alltid vært mitt syn.”

Når sosialarbeiderer formidler kunnskap om utsattes gruppers vilkår og behov til politiske myndigheter, inntar de en monologisk posisjon. Dette betyr at innholdet i formidlingen påvirkes ikke av eventuell mottaker. Dette skjer når formidlingsprosessen er indirekte, dvs. når de gjennom media fremmer sine synspunkter. Den norske filosofen Guttorm Fløistad mener at kritisk oppløsning av den monologiske maktposisjon er

betingelse for et dialogisk eller språklig kommunikasjonsfelleskap (Fløistad 1969:64). Informantene reflekterer ikke over sin monologiske maktposisjon. De tar den som gitt. Det kan ha sammenheng med kulturen de er en del av. Det er tradisjon på Island for at sosialarbeidere gir uttrykk for sine sosialpolitiske synspunkter på den offentlige arenaen, gjennom media. Dette gjør de på lik linje med andre borgere. Gjennom usensurerte avisartikler fremmer de sine synspunkter om saker som opptar dem til enhver tid. Politikere er også aktive i den sammenhengen, og i media kan det utvikles livlige diskusjoner, slik den monologiske utgangspunktet blir dialogisk. Informantene har sitt daglige arbeid i politiske miljøer der de arbeider med kollektive løsninger. I lys av dette kunne en anta at de var opptatt av samfunnsarbeid¹. Arbeidsformen er knyttet til mulighetene for å legge forhold til rette slik at utsatte grupper selv kan ivareta sine interesser. Informantene var imidlertid ikke opptatt av samfunnsarbeid selv om de arbeidet ut fra samfunnsperspektiv på den politiske arenaen². Dette kan ha med flere forhold å gjøre. For det første er talspersonrollen ikke i utgangspunktet å foretrekke i samfunnsarbeid. For det andre kjennetegnes det politiske miljøet av at ulike representanter er valgt til å være talspersoner for alle borgerne. De deltar på deres vegne i det offentlige politiske ordskifte. Når sosialarbeidere blir politikere og arbeider innenfor ulike politiske forum, tilpasser de seg de normer som der rå. En informant beskrev hvordan ulike politikere "eier" forskjellige saker, og i kampen om eieforhold kan sosialarbeidere ha en egen interesse i å være talspersoner for utsatte grupper når de sikrer sin politiske posisjoner. Dessuten eksisterer det, et reelt behov for talspersoner, dvs. kyndige personer som gir de utsatte grupper en stemme i de politiske fora. En informant fortalte:

---

¹Samfunnsarbeid er en arbeidsmåte som har vært del av undervisningsprogrammer i sosialt arbeid siden på 1970-tallet og er knyttet sosialarbeiders samarbeid med berørte parter, der det arbeides med å få til endringer på systemnivå (Hutchinson: 2007).

²Den norske sosiologen Thomas Mathisen drøfter i sine essay om profesjoner, fem sentrale trekk praktiserende sosialarbeider bruker for å oppbremse og avpolitiserer det politiske potensialet i sine omgivelser. For det første gjøres dette gjennom begrepsfesting av virkeligheten, der noen dimensjoner av virkeligheten velges ut og mennesker inviteres til å tolke verden ut fra denne, f.eks. det offentlige hjelpeapparatet og de muligheter som der finnes. For det andre tingliggjøres menneskene til klienter i behov for hjelp og med dette legges betingelse for passivitet fremfor handelkraft, lydighet fremfor protest og menneskene overtar det objektpreget av seg selv og lar være å handle. For det tredje behandler sosialarbeider mennesker gjennom serialisering. Det betyr at de behandles som serie av enkeltstående mennesker men ikke som en potensiell kollektiv gruppe. For det fjerde kanaliseres felles handlinger når de innlemmes i aktiviteter som anses konstruktive ut fra institusjonenes premisser. For det femte inviteres initiativtakere og protestanter til samarbeid innenfor etablerte organer og blir medansvarlig, på systemets premisser. Mathisen mener ikke at denne tilnærmingen er en bevisst strategi men trekk ved en systemarbeider som har lagt seg under systemets krav (Mathisen 1983:132-135).

“Det er vanskelig å gå frem (på tinget red.). Da henvendte jeg meg til Evas urene barn. Det var nærliggende. Det var saker som ingen hadde turt å sette ord på og diskutere i disse fine saler slik jeg nå gjorde det. Da hadde jeg med engang avgrenset mitt område. Det var selvfølgelig kvinner, prostituerte gutter, barnevern, homofile og lesbiske. Det var minoritetsgrupper fortsatt.....slik jeg var veldig klok og veldig heldig, dette var alt i tråd med min erfaring, mitt arbeid og i gjennom tiden, mine nærmeste omgivelser. Dette var saker som passet meg veldig bra; og de manglet helt talsperson. Ingen hadde tatt dem opp. Ingen hadde undersøkt. Slik var dette som en ren gavepakke.“

Vi kan anta at uansett hvilken form sosialarbeidere velger for å formidle sin forståelse om livsvilkår til utsatte grupper, vil det sannsynligvis alltid eksistere behov for talspersoner for utsatte grupper på den politiske arenaen. Når sosialarbeidere påtar seg den jobben ut fra den praktiske interessen gjennom å skape forståelse og ikke reflekterer over relasjonen til de grupper de fremmer forståelse for, er det fare for at de, uten å mene det, bremser det politiske potensialet de utsatte grupper har. Vi skal nå se nærmere hvilke normer som bidrar til dette, gjennom å drøfte et av de mest sentrale fundament i sosialt arbeid, hjelp til selvhjelp.

4.11 Sentralt konsept i sosialt arbeids teori, hjelp til selvhjelp

Informantene var generelt mest opptatt av talspersonsrollen og er innforstått med at kunnskapen som er grunnlaget for den, inneholder en levende forståelse av realitetene, livsvilkårene til de mennesker de arbeider for. Som politikere ser de nødvendigheten av ikke å bli isolert fra livsverden¹. En informant beskriver hva som skjer hvis ikke politikere passer på dette.

“Når du er politiker, kan du tenke at... jeg er bare representant for dette kvartalet. Jeg vet hvordan det fungerer her oppe, men det er fare for at politikere har liten kontakt med virkeligheten, at de kun er i lov- omgivelsene, at de bare diskuterer prinsipper og føringer.”

---

¹Livsverden og systemverden er begreper Habermas bruker og de har hver sin rasjonalitet. Livsverden er knyttet interaksjon og forståelse gjennom hverdags språket mens systemverden består av subsystemer og er basert på strategiske målrasjonelle handlinger (Habermas 1969:26-28). Disse skillene må dog ikke forstå dithen at livsverden kun representerer de attraktive verdene i samfunnet og systemverden de negative. Mange problemer, maktovergrep, mishandling osv. kan forekomme i livsverdens sfære. Sosialarbeidere arbeider ofte i spenningen mellom systemverden og livsverden.

På den andre siden er det fare for at sosialarbeidere som er i direkte kontakt med menneskene som lever i dette samfunnet og hele tiden får opplysninger om hvordan livsvilkårene er, holder denne informasjonen innenfor institusjonene der de arbeider og ikke formidler kunnskapen til politikere. Informanten fortsetter:

“Det er også fare for at sosialarbeiderne innenfor systemet isoleres og tar det som gitt. Jeg jobber innenfor systemet og gjør det beste ut av det, på en måte og ser på det enten som en fiende eller bare det dårlige systemet. Det er systemets skyld at jeg ikke kan hjelpe deg. Eller jeg ser på det som det strenge forelder som jeg må bare adlyde og jeg finner meg i de.”

Sosialarbeidere som er innehavere av forståelse om livsverden, samtidig som de behersker systemverdens strategiske midler, vil være i en maktposisjon enten de er offisielle eller uoffisielle talspersoner. Informantene identifiserer seg med de utsatte grupperes behov, og har gode intensjoner med sine handlinger. Talspersonsrollen, har sitt utspring bl.a. i yrkesgruppens faglige ideologi. En av de mest sentrale konseptene i sosialt arbeid er knyttet hjelp til selvhjelp, og konseptet har historiske røtter til sosial arbeid slik det har vært praktisert fra begynnelsen, bl.a. av en av pionæren i sosialt arbeid, sosialarbeideren og sosiologen Jane Addams (1860-1935) (Levin 2004:27)¹. Konseptet er en konstruksjon av ideen om at en skal kunne hjelpe andre mennesker å hjelpe seg selv. Det er nært knyttet til ideen om at et menneske skal kunne definere andre menneskers behov eller snakke på vegne av dem. Dette krystaliseres i relasjonen mellom talspersoner og de hjelpetrengende, og er knyttet til behov, ansvar og avhengighet. Når sosialarbeidere definere andre menneskers behov og tar på seg ansvar for få dem dekket, kan de ta fra menneskene som har disse behovene, for det første muligheten til selv å definere behovene, for det andre ansvaret til å handle i forhold til dem og for det tredje bidrar dette

---

¹Jane Addams startet det første amerikanske settlement da hun leide et hus i et fattigkvarter i Chicago, og som Alice Salomon forteller: “sammen med andre unge mennesker som inntil da bare hadde levd i en teoretisk verden, vilde hun ved praktisk sosialt arbeid prøve å finne likevekten, mellom tanken og gjerningen, ”Lære noe om livet av livet selv” (Salomon 1935:71). Hull-house som det var kalt startet de på et tidspunkt da det ennå ikke eksisterte et organisert, offisielt sosialt arbeid. Det første de gjorde var derfor å få folk til å innrømme at det eksisterte nød og dernest organiserte de hjelpen.” Jane Addams og hennes medarbeidere tar fatt på det som er for hånden i de nærmeste omgivelser, og yder den hjelp det ene mennesket kan yde det andre. Så får de anskaffet folkekjøkkener, barnehaver, institusjoner for folkeopplysning og fornøielser. Men de tar også opp kampen mot kommunestyret og arbeider for å bedre kommunale institusjoner og statslover. Fattigpleien utvider sig til kommunal- og sosialpolitikk” (Salomon 1935:73). Jane Addams og de kvinnene som arbeidet sammen med henne på Hull-house hus drev i tillegg til praktisk arbeid, teoretisk arbeid. De skrev bøker og artikler og kartla forholdene i innvandringsområdene der de arbeidet. Dessuten drev de aktivt politisk arbeid, dvs. lobbyvirksomhet i Washington. Mange av lovendringene som USA fikk på denne tiden hadde med deres arbeid å gjøre (Levin 2004:28).

til avhengighet. Dette overføres siden til relasjonen mellom sosialarbeidere og politikere, når sosialarbeidere forventer at politikere forstår deres behov, tar ansvar for dem og handler i forhold til dem. Hjelperens relasjon til dem som skal hjelpes og hvilke normer de forholder seg til, vil ha innvirkning på hva slags former velges for hjelpen. Ut fra den kommunikative handlingens logikk forholder vi oss til den fysiske verden, den subjektive verden av indre erfaringer og rollenes og normenes verden (Habermas 1984:85). Relasjonen til den fysiske virkeligheten avgjør hvordan vi definerer den. Det samme perspektivet har Bacchi i forhold til hvordan problemene fortolkes (Bacchi 2005:2). Sosialarbeideres relasjon til problemene og de utsatte grupper som berøres av dem har innvirkning på formen som velges for å fremme forståelsen for deres behov. Hvis sosialarbeidere ikke forholder seg til den følelsesmessige delen, den subjektive verden av indre erfaringer i den kommunikative handlingens logikk vil de gå rett fra sin definisjon av de utsatte grupper som behovstrengende til den normative delen som sier at de bør hjelpes til å hjelpe seg selv. Mine vurderinger er at sosialarbeidere i liten grad reflekterer over det følelsesmessige aspektet av relasjonen til utsatte grupper¹. Informantene kom ikke inn på dette i sine beskrivelser. Når det ikke reflekteres over relasjonen er fare for at dette medvirker til at en vegrer seg for å inngå i et samarbeid, der en ikke har kontroll over arbeidsprosessen. I en ureflektert maktposisjon, uten direkte samhandling med berørte vil sosialarbeidere gjøre sine handlingene gyldige kun ut fra egne normer. Sosialarbeidere antar ofte at deres normative og politiske forståelse er sammenfallende med de utsatte grupperes forståelse. Det er noe de tar for gitt. Bourdieu mener at slike antakelser, det vi tar for gitt, kan være prekonstruksjoner. Prekonstruksjoner som påvirker synet, måten vi ser på den sosiale virkeligheten. Normer har innvirkning på det sosialarbeiderne er enige om at de bør praktisere. Bourdieu er opptatt av at teorier, konsepter og metoder vi tilegner oss gjennom vårt fag påvirker hvordan vi ser på den sosiale verden (Bourdieu 1992:19). Konseptet at en bør hjelpe andre mennesker til selvhjelp kan vurderes som en slik prekonstruksjon. Det blir f.eks. tatt for gitt at sosialarbeidere har makt til å legge forholdene til rette slik utsatte grupper kan hjelpe seg selv. Hvis vi tolker formuleringen å hjelpe seg selv, som det å kunne klare seg selv ut fra egne premisser, ser vi at dette kan være problematisk for sosialarbeidere. En informant som har arbeidet med interessegruppe fortalte:

---

¹Et uttrykk for dette er at jeg ikke spurte informantene direkte om relasjonen under intervjuing, selv om jeg var bevisst på dets betydning. Dette reflekterte jeg først over da jeg foretok en kritisk gjennomgang av eget konstruksjonsarbeid, i analysens slutfase.

”Jeg kjente hvor dårlige forhold denne gruppen levde under, samfunnet forholder seg slettet ikke til grupper med spesielle behov og lager stadig særordninger i stedet for å prøve å forandre samfunnet.”

Hvis sosialarbeidere definerer hjelp til selvhjelp som det å forandre samfunnet, kan vi enten tolke dette som at de med sine handlinger påtar seg en stor arbeidsoppgave eller at vi har med en ideologisk forestilling å gjøre. Uansett hvilken fortolkning vi velger er det ikke vanskelig å forstå at sosialarbeidere velger politikerrollen for å hjelpe. Jeg velger imidlertid den sistnevnte fortolkningen for videre drøfting.

4.12 Dialogisk posisjon fremmer den refleksive interessen

Ut fra den refleksive interessen, er målet å avsløre ideologiske forestillinger. Talsperson, som sørger for dekning av behov og hjelp til selvhjelp, vil ha muligheter til ikke bare å snakke på vegne av dem som skal hjelpes, men også å inkludere dem i en dialog. Noen informanter var opptatt av at når sosialarbeidere og politikere sammen diskuterer velferdspolitiske saker, skjer de mest fruktbare endringene. De nevnte ikke de berørte grupper i den sammenheng og var ikke inne på mulighetene for at politikere sammen med sosialarbeidere kunne forhandle med utsatte grupper. En informant beskrev denne muligheten imidlertid da hun forklarte hva hun ville legge vekt på i sin sosialarbeiderjobb i lys av erfaringene på den politiske arenaen:

”Jeg ville være ennå mer bestemt, i at det er mulig å forandre vilkårene til folk. Jeg ville jobbe med grupper av brukere, ikke individuelt. Få dem som lever i samme situasjon til å danne grupper til å sørge for forandringer. Heller enn å jobbe som systemets portvakt, ville jeg være den som banker på. Å få folk som har noe å si i samfunnet på banen.....Slik ville jeg jobbe åpnere, involverer ledere. De som ansetter i jobben, vil bli mer synlig. Opplyse de som leder om vilkårene og jeg ville ikke nødvendigvis være talsperson, men få mennesker til å utrykke seg. Arbeide sammen med interessegrupper og hjelpe dem å bringe sitt på banen.”

Oltedal har utviklet begrepet orientering i forhold til samtalesituasjonen, relasjonen mellom sosialarbeidere og de mennesker de skal hjelpe. I samarbeidsorientering forhandler de om det å forstå situasjonen (Oltedal 2004:123). De møtes i en

kontekst og konstruerer en sak eller et saksforhold sammen. Selve saken blir et triadisk element, det vi si tredjeparten i dialogen mellom dem (ibid:140). Et lignede mønster oppstår når de blir enige at saken skal løftes frem mot flere personer, f.eks. politiske myndigheter. I en slik samarbeidsorientering er forhandlingen om fordeling av arbeid sentral, dvs. fordeling av oppgaver mellom roller og posisjoner. Hovedmålsetningen med kommunikasjon mellom dem er i følge Oltedal hjelp til selvhjelp, og hjelpen vil hvile på gjensidighet mellom sosialarbeidere og de mennesker de skal hjelpe (ibid:141). Når sosialarbeidere samhandler med utsatte grupper på den måten, vil de sammen med dem bestemme både form og innhold for samhandlingen, med andre ord hvem skal føre saken og hvordan saken skal fremstilles. I vår undersøkelse definerer sosialarbeiderne selv begge deler, uten å legge vekt på forhandlinger med de berørte parter. Dette gjør de både når de beskriver sin sosialarbeider- og politikerpraksis. Når de ikke skiller mellom egne og de utsatte gruppers behov når de innhenter og formidler kunnskap om deres vilkår, vil den praktiske interessen, den felles forståelsen kun bygge på deres egne normative holdninger. I sosialt arbeid inngår sosialarbeidere i en relasjon med mennesker for å drøfte deres problemer. Selv om de i fleste tilfeller betraktes som systemets representanter, som rår over virkemidler basert på system- verdenens logikk, er de først og fremst medmennesker i selve relasjonen. Der ligger potensialet til myndiggjøring (empowerment). Den kunnskapsbaserte forståelsen gir makt og sosialarbeidere har mulighet til å legge premissene for forståelsen for det som i denne undersøkelsen defineres som udekkete behov. De er innehavere av kunnskap om både livsverden og systemverden og har erfaring av å arbeide i skjæringfeltet der behovene ytres og problemene løses. En informant fortalte:

“Sosialarbeiderens arbeid er i fleste tilfeller bare å jobbe med mennesker i den situasjonen de lever i til hver tid. Mens politikerens liv er å arbeide med samfunnet og tenke på hvordan det kan møte individenes behov.”

Når politikere arbeider med samfunnet for å dekke behov til mennesker som lever i situasjoner der sosialarbeidere arbeider, befinner de seg i samme situasjonen og ordinære sosialarbeiderne når de skal hjelpe utsatte grupper til selvhjelp. I begge tilfeller er det deres ideologiske forestillinger som har innvirkning på hvordan de definerer situasjonen. Når det reflekteres over de ideologiske forestillingene kan bevisstheten endres og nye og alternative posisjoner utvikles i forhold til samarbeid. Vi ser at

sosialarbeidere ivaretar den praktiske interessen godt. De er også i nøkkelposisjon i forhold til samarbeid med utsatte grupper og politikere. Det er et godt utgangspunkt for å fremme den refleksive interessen.

DEL V. KONKLUSJON

Vi var ute etter å forstå hvordan sosialarbeidere formidler kunnskap til politiske myndigheter. Vi har sett at de gjør dette med utgangspunkt i den praktiske interessen, forståelsen for de utsattes grupper behov. De konstruerer kunnskapen gjennom å referere til udekkete behov. Behov de mener samfunnet bør dekke. De definerer sosiale problemer som kollektive, strukturelle problemer. Sosialt arbeid, slik de definerer de, består av følgende konsepter:

- a) helhetssyn
- b) erfaringsbasert kunnskap
- c) kritisk tenkning
- d) løsningsorientering
- e) kommunikasjon

Sosialarbeiderne har en felles forståelse av at de har normativ plikt å hjelpe utsatte grupper til selvhjelp. De tar ansvar for å dekke de utsatte grupper behov, og de definerer premissene for hjelpen som skal ytes. De bruker to posisjoner for å formidle sin forståelsen av behov. Disse er på den ene siden rollen som talspersonen, en monologisk posisjon og rollen som samarbeidspartner som er en dialogisk posisjon. Gjennom talspersonensrollen formidler de kunnskapen indirekte, f.eks. gjennom massemedia. I samarbeidspartnersrollen gjør de det direkte gjennom samhandling med politiske myndigheter. I begge tilfeller ivaretar de den praktiske interessen, når de bidrar til forståelse av de utsattes grupper behov og rettigheter. Sosialarbeidere veksler mellom disse to posisjoner. Den refleksive interessen er i mindre grad ivaretatt når formidlingen skjer uten at berørte parter er involvert i prosessen. Når de derimot involveres, endres maktforholdene, og i selvrefleksjonens lys vil sosialarbeidere kunne revidere sin relasjon til de utsatte grupper og deres problemer. Det innebærer at deres normer om hjelp til selvhjelp ikke blir gyldige lenger, men erstattes med nye. Disse reformuleres i samhandlingen mellom utsatte grupper, sosialarbeidere og politikere.

Det er mange likheter mellom forskningsprosessen i kvalitativ metode og praktisk sosialt arbeid. Begge dreier seg om samhandling der det konstrueres kunnskap om en felles virkelighet. Kunnskapen bearbeides og formidles. Når den har blitt forvandlet til et

produkt som dette, er den farget av konteksten der den ble konstruert og av produsentenes praksis. Sosialarbeideres arbeidsfelt er samfunnets arenaer, arenaer som er i stadig forandring og utvikling. De arbeider i skjæringfeltet mellom teori og praksis, individ og samfunn, livsverden og systemverden, fag og politikk. Arbeidet er forankret i det normative og politiske feltet som er verdiladet og komplisert. På lik linje med alle samfunnsforskere er sosialarbeidere del av det samfunnet de forsker på. Våre meninger er ikke private, men intersubjektive og blir vedlikeholdt av yrkesgruppen i forskjellige kontekster, gjennom stadig interaksjon. Etersom jeg i min forskerposisjon i utgangspunktet delte måten informantene betrakter sosialt arbeid på, er analysen, den kritiske refleksjonen, også selvkritikk. For å kunne være kritisk må en distansere seg og objektivisere eget konstruksjonsarbeid. Det betyr, hele tiden å vurdere alternative måter å forstå på, og det betyr å være bevisst på de forskjellige tolkningsmuligheter som finnes i enhver situasjon. Habermas' teori sørget for det kritiske grepet. Hans konsepter ble mine varder da jeg konstruerte empirien og analysen i denne oppgaven. Forskning er, på lik linje med sosial arbeid, en praktisk aktivitet. Hele tiden har mitt forskningsarbeid vært preget av det Bourdieu beskriver i artikkelen "*The Practice of Reflexive Sociology*" [*The Paris Workshop*] dvs. prosess av prøving og feiling. Og arbeidet har vært både uklart og tåkete på mange stadier (Bourdieu 1992: 219). Slik kan arbeidsprosessen i sosialt arbeid til tider også være. Når sosialarbeidere blir politikere for å få makt til å drive sosialt arbeid, fremme interesser for utsatte grupper, forteller det oss noe om faget, yrkesgruppen og de utsatte grupperes situasjon i samfunnet. Deres søken etter makt på den politiske arenaen kan forstås som uttrykk for yrkesgruppens maktesløshet. Når vi forsker på utradisjonelle løsninger, som sosialt arbeid på den politiske arenaen, er vi samtidig del av en tradisjon. For å videreutvikle faget må vi derfor løfte slik praksis inn under forskningens lys for å se bevegelsen, kimen til forandring den inneholder og avsløre den under vårt kritiske blikk.

Litteraturliste

Andersen, Tom (2006): "*Reflekterende samtaler-min versjon.*" I Eliassen Helge og Jaakko Seikkula (red.): "Reflekterende prosesser i praksis – Klientsamtaler, veiledning, konsultasjon og forskning." Universitetsforlaget, Oslo.

Bacchi, Carol Lee (2005): "*Women, Policy and Politics. The Construction of Policy problems.*" Sage Publications, London, California, New Delhi.

Blakie, Norman (2000): "*Designing social research. The logic of anticipation.*" Cambridge, Polity Press.

Bourdieu, Pierre (1992): "*The Practice of Reflexive Sociology*" [*The Paris Workshop*] I Pierre Bourdieu and Loïc, J.D. Wacquant: "An invitation to reflexive sociology", Polity Press.

Brown, Pamela and Amby Burum (2001): "*Single mothers, poverty and social work. Case studies from U.S.*" I Hutchinson, Gunn Strand, Lisbet Lund, Rolv Lyngstad og Siv Oltedal (2001): "Social work in five countries. "Single mothers, poverty and social work. Case studies from Norway, Australia, Canada, Russia and USA," HBO-report 8/2004. Høgskolen i Bodø.

Byrne, Bridget (2004): "*Qualitative intervjuing.*" I Seale, Clive (2004): "Researching society and culture." Sage Publication, London, California, New Delhi.

Carey-Bélanger (2001): "*Single mothers, poverty and social work. Case studies Canada.*" I Hutchinson, Gunn Strand, Lisbet Lund, Rolv Lyngstad og Siv Oltedal (2001): "Social work in five countries. "Single mothers, poverty and social work. Case studies from Norway, Australia, Canada, Russia and USA," HBO-report 8/2004. Høgskolen i Bodø.

Dey, Ian (2007): "*Grounded theory.*" I Seale et al. "Qualitative Research Practice" Sage Publication, London, California, New Delhi.

Domanski Margaret Dietz (1998): "*Prototypes of Social Work Political Participation: An Empirical Model*", *Social Work*, 43, 2. s. 156-166.

Eriksen Oddvar Erik og Lars Inge Terum (2000): "*Frontlinjebyråkratene og det teknokratiske mistak*." LOS-Senter Notat 001, Bergen.

Félagsráðgjafafélag Íslands (2008): "*Siðareglur félagsráðgjafa*." Hentet 08.04.2008 fra <http://www.felagsradgjof.is/index.php?option=content&task=view&id=8&Itemid=31>.

Fløistad, Guttorm (1969): "*Kritiske forståelsesformer. Et essay om filosofi og samfunn*." Elingaard Forlag, Oslo.

Gertz, Clifford (1983): "*Local knowledge, further essays in interpretive anthropology*." Basic Books Inc. U.S.A.

Gilje, Nils og Harald Grimen (2002): "*Samfundsvidenskabernes forutsetninger – Innføring i samfundsvidenskabernes vitenskabsfilosofi*." Hans Reitzels Forlag A/S, København.

Goodwin, Charles (2002): "*Professional vision*." I "Qualitative research methods" Weinberg Darin (red.), Blackwell Publishers Inc.

Gray M., C. Collett van Royen, G. Rennie og J. Gaha (2002): "*The Political Participation of Social Workers: A Comparative Study*." *Int. J. Soc. Welfare*, 11, s. 99-110.

Habermas, Jurgen (1969): "*Vitenskap som ideologi*." Gyldendal Studiefakler, Oslo.

Habermas, Jurgen (1978): "*Knowledge and human interests*." Heinemann Educational Books Ltd., London.

Habermas, Jurgen (1984): "*The theory of communicative action. Volume One. Reason and the rationalization of society*." Beacon Press, Boston.

Habermas, Jurgen (2002): "*Religion and rationality, Essays on reason, god and modernity.*" Polity press, Cambridge.

Hagstofa Íslands (2008): "*Úrslit Alþingiskosninga 2007.*" Hentet 06.04.2008 fra <http://www.hagstofa.is/Pages/988>.

Hammersley, Martyn og Paul Atkinson (1996): "*Feltmetodikk, grunnlaget for feltarbeid og feltforskning.*" Ad Notam Gyldendal, Oslo.

Hayek, Friedrich von (2000): "*The meaning of the welfare state.*" I Pierson, Christopher and Francis G. Castles (red.) (2000) "The welfare state reader." Polity Press, Malden, USA.

Háskóli Íslands (2008): "*Kennsluskrá 2008-2009.*" Hentet 02.04.2008 fra <https://ugla.hi.is/kennsluskra/index.php?tab=skoli&chapter=content&id=10538>.

Healy, Karen (2001): "*Single mothers, poverty and social work. Case study from Australia.*" I Hutchinson, Gunn Strand, Lisbet Lund, Rolv Lyngstad og Siv Oltedal: "Social work in five countries. "Single mothers, poverty and social work. Case studies from Norway, Australia, Canada, Russia and USA," HBO-report 8/2004. Høgskolen i Bodø.

Hutchinsson, Gunn Strand, Lisbet Lund, Rolv Lyngstad og Siv Oltedal (2001): "*Single mothers, poverty and social work. Case study from Norway.*" I "Social work in five countries": Single mothers, poverty and social work. Cases studies from Norway, Australia, Canada, Russia and USA," HBO-report 8/2004. Høgskolen i Bodø.

Hutchinson, Gunn Strand (2007): "*Sosialt arbeid I kommunen, samfunnsmandat og handlingsrom.*" Gyldendal akademisk forlag Oslo

Iarskaia-Smirnova, Elena and Pavel Romanov (2001): "*Single mothers, poverty and social work. Case study from Russia.*" I Hutchinson, Gunn Strand, Lisbet Lund, Rolv Lyngstad og Siv Oltedal: "Social work in five countries. "Single mothers, poverty and

social work. Case studies from Norway, Australia, Canada, Russia and USA,” HBO-report 8/2004. Høgskolen i Bodø.

International federation of social workers (2008a): ”*International policy on human rights.*” Hentet 06.04.2008 fra <http://www.ifsw.org/en/p38000212.htm>.

International federation of social workers (2008b): ”*Ethics social works. Statement and principles.*” Hentet 06.04.2008 fra <http://www.ifsw.org/en/p38000324.html>.

Júlíusdóttir, Sigrún (2004): ”*Iceland.*” I Campanini, Annamaria (red.): ”European Social Work. Commonalities and differences.” Carocci editore, Roma.

Júlíusdóttir, Sigrún og Sigurveig Sigurðardóttir (2007): ”*Utbildingsstruktur som instrument for kvalitetsforhøjning-utveckling och omstrukturering av sosialarbeidutbildning vid Islands Universitet.*” I Nordisk sosialt arbeid nr. 3, 2007, 27. årg. s. 215-220.

Kalleberg, Ragnar (1974): ”*Kritisk teori. En introduktion til Frankfurterskolens videnskabsteori.*” I Johansson, Ingvar, Rangvald Kalleberg og Sven-Eric Liedman (red.): ”Positivisme, Marxisme, Kritisk teori – retninger inden for moderne vitenskabsfilosofi.” Nordisk Forlag, København.

Kvale, Steinar (1996): ”*Interviews, an introduction to qualitative research interviewing.*” Sage Publication, California, London, New Delhi.

Law, John (2004): ”*After method, mess in social science research.*” Routhledge, New York.

Levin, Irene (2004): ”*Hva er sosialt arbeid.*” Universitetsforlaget, Oslo.

Lyngstad, Rolv (1982): ”*Profesjonalisering av sosialsektoren-føresetnad eller hindring for sosialpolitisk forebygging.*” I Lorentzen, Håkon (red.) ”Forebyggende sosialpolitikk. Aschenhoug & Co, Oslo.

Lyngstad, Rolv (2003): *"Makt og avmakt i kommunepolitikken. Rammer, aktører og ideologi i det lokale folkestyret."* Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, Bergen.

Lyngstad, Rolv (2005): *"Mellom post-modernisme, nyliberalisme og kommunitarisme-sosialarbeidere i ei brytningstid."* I Oltedal, Siv (red.) Kritisk sosialt arbeid. Å analysere i lys av teori og erfaringer. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Mathisen, Thomas (1983): *"Timeglasset, fire essayer om profesjoner."* Pax forlag AS, Oslo.

Mol, Annemarie (2005): *"The body multiple: ontologi in medical practice."* Duke University press, Durham.

Oliver, Michael (1996): *"Understanding Disability: from Theory to Practice."* St. Martin's Press, New York.

Oltedal, Siv (2001): *"Muligheter og begrensingar for profesjonalisering av sosialt arbeid."* I Tronvoll, Inger Mari og Edgard Marthinsen (red.) Sosialt arbeid - refleksjoner og nyere forskning. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim.

Oltedal, Siv (2004): *"Klientsamtalar innen velferdsstaten. Ein kvardagsleg sak."* Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, Bergen.

Outhwaite, William (1997): *"Habermas. Kritisk introduktion."* Hans Reitzel Forlag AS, København.

Ólafsson, Stefán (2007): *"Tættest på Amerika eller Skandinavien?"* I Nordiska rådets och nordiska ministersrådets årbok 2007: "Hur mår den nordiska velferden." København.

Reason, Peter and Brandbury, Hilary (red.) (2001): *"Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice."* Sage Publication, London.

Roger, John J. (2000): *"From a welfare state to welfare society. The changing context of social policy in postmodern era."* McMilliam Press, London, New York.

Salamon, Alice (1935): "*Bertha von Suttner, Jane Addams: To som har fått nobelsprisen.*" Oslo.

Seale, Clive et al. (red.) (2007): "*Qualitative Research practice.*" Sage Publication, London, California, New Delhi.

Silverman, David (2000): "*Doing qualitative research. A practical handbook.*" Sage Publications London, California, New Delhi.

Spicer, Neil (2004): "*Combining qualitative and quantitative methods.*" I Seale, Clive (2004): "*Researching society and culture.*" Sage Publication, London, California, New Delhi.

Vinnumálastofnun (2008): "*Skýrsla um atvinnuástand.*" Hentet 30.04.2008 fra http://www.vinnumalastofnun.is/files/mar08_970186568.pdf.

Weber, Max (1971): "*Makt og byråkrati: essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier.*" Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Wodak, Ruth (2007): "*Critical Discourse Analysis.*" I Seale, Clive et al. (red.) "*Qualitative Research practice.*" Sage Publication London, California, New Delhi.

Østerud Øyvind, Engelstad Fredrik og Per Selle (2003): "*Makten og demokratiet. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen.*" Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.

Vedlegg I. Bakgrunnsupplýsingar -Bakgrunnsopplýsingar

Kyn

Kjøn

Menntun

Utdanning

Útskriftarár

Ferðig hvíket ár

Í hvaða landi

Fra hvíket land

Meistaragráða/framhaldsmenntun

Mastergrad / videreutdanning

Starfsferill sem félagsráðgjafi

Karriere som sosionom

Núverandi starf

Náværende stilling

Starfsferill sem stjórnmalamaður

Karriere som politiker

Vedlegg II. Viðtalsvísir - Intervjuguide

1) Viltu lýsa ferlinu sem þú fórst í gegnum sem leiddi til þess að þú varðst stjórnmalamaður?

Kan du beskrive prosessen som førte til at du ble politiker?

2) Hvað einkennir starf félagsráðgjafa og hvað einkennir starf stjórnmalamannsins – hvað er líkt og ólíkt með þeim?

Hva særpreger sosialarbeidyrket og hva særpreger politikerens arbeid - hva er likt og ulikt?

3) Hvað í menntun félagsráðgjafa finnst þér vera pólitískur þáttur – og hvernig nýttist menntunin þér í hlutverki þínu sem stjórnmalamaður?

Hva i sosialarbeidutdanningen mener du er politisk element - og hvordan nyttiggjøres utdanningen i din politikerrolle?

4) Getur þú lýst hvað þú skilgreinir sem félagsráðgjöf í þinn vinnu sem stjórnmalamaður?

Kan du beskrive hva du definerer som sosialt arbeid i arbeidet du utfører som politiker?

5) Getur þú lýst hver er pólitíski þátturinn í vinnu félagsráðgjafa?

Kan du beskrive hva er det politiske elementet i arbeidet sosialarbeider utfører?

6) Hvenær finnst þér félagsráðgjöf og stjórnmal skarast?

Når mener du sosialt arbeid og politikk overlapper hverandre?

7) Hvernig eru tengsl þín við aðra félagsráðgjafa eftir að þú varðst stjórnmalamaður og hvernig sérðu vinnu félagsráðgjafa (út frá stöðu stjórnmalmannsins)?

Hvordan er din relasjon til andre sosialarbeider etter at du ble politiker og hvordan ser du arbeidet til sosialarbeiderne (ut fra politikerposisjonen)?

8) Getur þú lýst hugmyndum þínum um félagsráðgjafa og félagsráðgjöf áður en þú varðst stjórnmalamaður og eftir? Hvernig hafa þær breyst?

Kan du beskrive dine oppfatninger om sosialarbeider og sosialt arbeid før du ble politiker og etter? Hvordan har de forandret seg?

9) Hvernig myndir þú vinna sem félagsráðgjafi núna, ef þú færir tilbaka í síðustu stöðuna sem þú varst í áður en þú varð stjórnmalamaður?

Hvordan ville du arbeide nå som sosialarbeider, hvis du gikk tilbake til den siste stilling du hadde før du ble politiker?

10) Hvernig finnst þér samræmast að vera félagsráðgjafi sem opinber starfsmaður og að sinna pólitískum þætti starfsins? Hverja telur þú vera helstu núningfleti í því sambandi?

Hvordan mener du det kan koordineres å være sosialarbeid som offentlig ansatt og forholde seg til det politiske elementet i arbeidet? Hva mener du er hoved spenningsområder i den sammenhengen?

11) Hvernig sérð þú hlutverk Félagsráðgjafafélagsins í tengslum við pólitíska þátt félagsráðgjafastarfsins?

Hvordan ser du Sosialarbeidforbundets rolle i forhold til det politiske elementet i sosialt arbeid?

Vedlegg III. Informasjónskriv om oppgaven

Kynningarbréf vegna meistaranannsóknar í félagsráðgjöf:

“Stjórnmalapátttaka félagsráðgjafa”

Um þessar mundir er ég í meistaranámi í félagsráðgjöf við Háskólann í Bodö, Noregi www.hibo.no, en þaðan lauk ég B.A. prófi í félagsráðgjöf árið 1984. Að námi loknu starfaði ég fyrst í Noregi en síðan 1987 hér á landi hjá Félagsþjónustunni í Reykjavík og á Landsþítalanum. Þessa dagana sinni ég náminu hins vegar sem fullu starfi.

Ég hef hug á að ræða við 5-8 íslenska félagsráðgjafa, sem hafa reynslu af beinni þátttöku á vettvangi stjórnála. Rannsóknarspurningin er: “Hvað veldur því að félagsráðgjafar vilja verða stjórnmalamenn?” Rannsóknin er eigindleg og fer fram undir handleiðslu ..... við Háskólann í Bodö. Netfang: .....

Ég óska eftir að fá að ræða við þig um reynslu þína. Sjálf viðtalið mun taka ca. eina klukkustund og verður tekið upp á segulband. Gera þarf ráð fyrir ca. 1 og ½ tíma í heildina. Innan sólarhrings eftir að samtalið hefur átt sér stað vélrita ég það og eyði síðan upptökunni. Farið verður með upplýsingarnar sem trúnaðarmál og í sjálfri ritgerðinni, sem skrifuð verður á norsku, verður gætt nafnleyndar. Ég mun biðja þig að undirskrifa upplýst samþykki þitt, þar sem fram kemur að þér ber ekki skylda til að taka þátt í rannsókninni og getur hætt þátttöku hvenær sem er og án eftirmála. Einnig að þér sé heimilt að neita að svara spurningum eða ræða einstök efnisatriði.

Að lokinni úrvinnslu þann 15. febrúar 2008 mun hin endanlega niðurstaða, sjálf ritgerðin, verða geymd í skjalasafni félagsvísindadeildar Háskólans í Bodö og á bókasafni skólans. Auk þess verður tveimur eintökum skilað til prófdómara.

Ég mun einnig senda þér þetta kynningarbréf í póstinum, ef ske kynni að netfang þitt er ekki virkt. Ef þú vilt taka þátt í rannsókn þessari og/eða fá frekari upplýsingar bið ég þig að senda mér tölvupóst eða hringja í síma ..... eða ....., þannig að við getum ákveðið stund og stað fyrir viðtalið.

Með bestu kveðju,

Virðingarfyllt

Þórhildur Egilsdóttir, félagsráðgjafi

Vedlegg IV. Informert samtykke

Upplýst samþykki

Ég er upplýst um meistararannsókn ..... við Háskólann í Bodö, Noregi sem fer fram undir handleiðslu Dr. Siv Oltedal netfang Siv.Oltedal@hibo.no vs. 00 47 7551337.

Rannsóknin fjallar um stjórnmalapáttöku félagsráðgjafa og ég samþykki að upplýsingarnar sem koma fram í viðtalinu geti verið notaðar í rannsókninni.

Ég er upplýst um að ég geti hvenær sem er og án eftirmála hætt þátttöku og að ég geti neitað að svara spurningum og ræða einstök efnisatriði.

Ég er upplýst um að persónu mína verði ekki hægt að þekkja í umfjölluninni og að upptökunni verði eytt þegar búið er að vélrita hana.

Mér hefur verið tilkynntur tilgangur þessarar rannsóknar og í hverju þáttaka mín verði fólgin.

Reykjavík.....

Undirskrift:.....

Ég tryggi að það er eingöngu ég sem fæ að vita hverjir þátttakendur í rannsókninni eru.

Upplýsingum mun verða breytt á þann hátt að enginn á að geta þekkt þáttakendur.

Spólan með upptökunni verður geymd í læstri hirslu og upptökunni verður eytt um leið og búið er að vélrita upplýsingarnar.

Reykjavík.....

Undirskrift:.....